

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Alena Vágnerová

Internet a mezinárodní právo soukromé

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Monika Pauknerová, CSc., DSc.

Katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28.6.2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne ...

Alena Vágnerová

Obsah

Úvod.....	1
1 Vymezení pojmů.....	3
1.1 Internet	3
1.2 Specifické charakteristiky internetu relevantní pro mezinárodní právo soukromé	4
1.3 Mezinárodní právo soukromé.....	6
1.3.1 Mezinárodní prvek.....	7
1.3.2 Normy mezinárodního práva soukromého	7
2 Soudní pravomoc ve sporech s mezinárodním prvkem.....	10
2.1 Význam určení pravomoci soudů určitého státu.....	11
2.2 Mezinárodní pravomoc soudů a suverenita.....	12
2.3 Konflikt soudních pravomocí.....	13
2.4 Určování pravomoci soudů v různých právních kulturách	14
2.4.1 Doktrína lis alibi pendens.....	15
2.4.2 Doktrína forum non conveniens.....	16
2.4.3 Forum shopping.....	18
2.4.4 Torpédování	18
2.4.5 Principy určování soudní pravomoci.....	19
3 Pravidla určování pravomoci	22
3.1 Právní normy platné pro Českou republiku.....	22
3.1.1 Nařízení Brusel I.	22
3.2 Základní pravidlo určování příslušnosti – obecná příslušnost.....	25
3.2.1 Nařízení Brusel I.....	25
3.2.2 Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním	26
3.3 Zvláštní a výlučná příslušnost	27
3.3.1 Nařízení Brusel I.....	27
3.4 Příslušnost daná na výběr.....	28
3.4.1 Žaloby ze smluv.....	28
4 Vývoj výkonu pravomoci soudů v USA.....	45
4.1 Obecná soudní pravomoc.....	45
4.2 Osobní pravomoc soudů.....	46
4.3 Osobní pravomoc a internet	47
4.3.1 Klouzavá škola Zippo.....	47
4.3.2 Test zacílení aktivit.....	48
5 Prostředky omezení možných jurisdikci.....	51
5.1 Geoidentifikátory.....	51
5.2 Prohlášení a smluvní ujednání.....	52
6 Online řešení sporů.....	54
Závěr.....	56
Seznam zkratk	59
Seznam použité literatury.....	60

Abstract

This thesis deals with issues raised by the emergence of the Internet and e-commerce for the private international law. Using the Internet to conduct business brings up new situations that must be reflected and dealt with by law. It is to be solved whether just accommodation of current rules will be enough or new regulation will have to be adopted.

At first the thesis describes specific characteristics of the Internet, such as low costs of addressing users regardless of their geographic location or possibility of performing contracts in digitalized form and legal consequences of these characteristics. The following chapter deals with principles from which stems the difference in between jurisdictional rules in common law and civil law states. It examines jurisdictional rules stated in Brussels I Regulation in relation to e-commerce, especially consumer contracts. These firm rules are aimed to secure predictability of forum and in times of the Internet they have to overcome some difficulties through autonomous definitions of European Court of Justice.

The next chapter describes the approach of US courts to Internet related disputes. Since they have wide discretion they are able to react much more flexibly to technological developments. Their decisions therefore may be an inspiration for the regulation in Europe. Requirements of certainty and predictability are best met by rules which connect the exercise of jurisdiction over the entrepreneur with directing his commercial activities in the forum state. Such a requirement can be found in Brussels I Regulation in case of consumers contracts and in situations when US courts exercise specific personal jurisdiction. Disputes arising from other contracts are adjudicated by courts of state where the performance of contract took or should have taken place. In case of digitalized goods and services it is uneasy to determine place of performance, so this criterion is in conflict with requirements of predictability and certainty.

Finally, the thesis shows solutions of unpredictability of exercise of jurisdiction over Internet entrepreneurs. They can limit their exposure to jurisdiction by not directing commercial activities towards forum state or special rules or forums may be created to resolve disputes arising from e-commerce.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá otázkami mezinárodního práva soukromého spojenými se vznikem internetu a jeho využitím k obchodování. Jelikož je internet novým médiem, přináší jeho využití k obchodování nové situace, které musí právo řešit. Je otázkou, zda je lze úspěšně vyřešit přizpůsobením stávající právní úpravy, či si internet vynutí úpravu novou.

V práci jsou nejdříve popsány specifické charakteristiky internetu, jako jsou nízké náklady oslovení uživatelů bez ohledu na jejich geografické umístění, či možnost prodeje zboží v digitalizované podobě, a jejich právní důsledky. Následně se zabývá principy, ze kterých vychází odlišný přístup států angloamerické a kontinentální právní kultury k určování pravomoci soudů a porovnává jejich flexibilitu. Zkoumá pravidla určování příslušnosti soudů stanovená v Nařízení Brusel I ve vztahu k elektronickému obchodu a zejména spotřebitelským smlouvám. Tato pevně daná pravidla směřující k předvídatelnosti určení státu fóra se v době internetu setkávají s obtížemi, které se snaží překlenout autonomní výklad Evropského soudního dvora.

V další části práce popisuje, jak se s nástupem internetu vyrovnaly soudy Spojených států, kde široká diskreční pravomoc umožňuje flexibilně reagovat na technologický vývoj, a jak se vyvíjela judikatura týkající se výkonu jurisdikce ve sporech spojených s internetem.

Pro potřeby právní jistoty a předvídatelnosti se jako nejvýhodnější ukazuje přístup požadující pro uplatnění jurisdikce směřování komerčních aktivit do státu, jehož pravomoci má být žalovaný podřízen. Takový požadavek přijalo Nařízení u spotřebitelských smluv, není-li žalovaným spotřebitel a soudy Spojených států je aplikují při výkonu speciální osobní pravomoci. U smluv ostatních je v Nařízení kritériem pro určení jurisdikce stanoveno místo plnění, které se u digitalizovaně dodávaného zboží a poskytovaných služeb ukazuje jako kritérium vyvolávající otázky a tedy z hlediska předvídatelnosti a právní jistoty nevhodné.

V závěrečné části práce je poukázáno na možná řešení nepředvídatelnosti výkonu pravomoci nad osobami využívajícími internet k podnikání. Řešení mohou spočívat v

omezení států do nichž provozovatel webových stránek směřuje své aktivity, či ve vytvoření specifických metod řešení sporů plynoucích z obchodování na internetu.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své diplomové práce prof. JUDr. Monice Pauknerové, CSc., DSc. za ochotu a rady.

Úvod

Internet je nepochybně fenoménem dnešní doby, je univerzálním prostředkem, který umožňuje bezprostřední celosvětový přístup k informacím, službám i zboží. Diskuse o internetu s sebou přináší otázku, zda se jedná pouze o jeden z mnoha prostředků umožňujících mezinárodní komunikaci a obchod, aniž by s sebou přinášel nové výzvy a problémy pro právo, tedy má pouze ve větší míře vlastnosti, které jsou charakteristické i pro jiná média, či je natolik specifický, že představuje zcela novou realitu pro právní normy. Odpověď na tuto otázku může být klíčem k zjištění, zda je třeba v reakci na možnosti internetu přijmout zcela nové právní normy, nebo lze vystačit s aplikací norem stávajících výkladem přizpůsobených. Pokud by došlo k tvorbě nových norem, je otázkou, zda si „nevšimavost“ internetu k hranicím národního státu vynutí stejně nadnárodní právní úpravu, jednotnou pro jednání uskutečněná prostřednictvím internetu, nebo jednotlivé státy setrvávají na úpravách vlastních.

Zatímco Anthony Taubman poukazuje spíše na podobnosti internetu s jinými prostředky komunikace a tvrdí: „žádná z uvedených otázek¹ není ve skutečnosti jedinečná pro internet, či zcela bezprecedentní před jeho nástupem, internet spíše prostě destiluje a vyostřuje témata, která vždy byla součástí mezinárodního vládnutí a vystoupila do popředí, když se internet stal součástí základu lidské výměny a obchodu.“(Edwards, str.14, překlad autorka). Svantesson naproti tomu z odlišností dovozuje, že „použití existujících norem mezinárodního práva soukromého na internetovou realitu nelze popsat jako *pouhé použití* starých pravidel nebo principů. Spíše je třeba si být vědom toho, že kvůli sociálním, ekonomickým a technickým zvláštnostem technologie internetu každé takové použití zakládá *rozšíření* dosahu již existujícího pravidla nebo principu.“ (Svantesson, str. 54, překlad autorka).

V souvislosti s internetem jsou řešeny spory týkající se komerčních aktivit na internetu a spory plynoucí z informací zveřejněných na internetu, které mohou mít za následek vznik škody, ať už v důsledku poškození pověsti fyzické či právnické osoby,

¹ V kapitole si autor klade otázky související a často kladené v oblasti internetu např. otázky doménových jmen či obchodů, které jsou uzavřeny, zaplaceny i doručeny online.

nebo porušení práv z duševního vlastnictví. Tato práce se omezuje na spory plynoucí z obchodních aktivit na internetu. Práce je vypracována podle právního stavu k 30.5.2011.

Cílem této práce je popsat, jakým způsobem je, na základě platných právních norem, uplatňována soudní pravomoc států v mezinárodních vztazích souvisejících s internetem a nabídkou zboží a služeb na něm, a zda pro zvládnutí nových otázek, které s sebou internet přináší, stačí stávající právní úprava, či by bylo vhodnější přijmout normy nové zohledňující specifika internetu.

V první kapitole se budu věnovat vymezení základních pojmů a zejména vlastnostmi, které z internetu dělají specifické médium, jehož nástup s sebou přinesl mnoho právních otázek. V druhé části se zabývám významem určení pravomoci soudů určitého státu ve sporu s mezinárodním prvkem a tím, jaké principy a instituty jsou k určení pravomoci využívány v angloamerické a kontinentální právní kultuře. Ve třetí kapitole jsou popsána pravidla určování jurisdikce českých soudů pro spory ze smluvních vztahů s mezinárodním prvkem, zejména spotřebitelských, podle pravidel platných v České republice – tedy podle Zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním 97/1963 Sb. a nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. Pro porovnání je ve čtvrté části uvedeno i řešení otázek souvisejících s jurisdikcí a internetem ve Spojených státech amerických, kde zaznamenal internet nejranější a největší rozmach, a existuje tam tak rozsáhlá judikatura, která umožňuje nahlédnout na možná řešení jurisdikce ve vztahu k internetu. Toto porovnání je užitečné i z toho hlediska, že internet nerespektuje státní hranice, a tedy i obyvatelé České republiky se mohou dostat do situace, kdy budou účastníky řízení ve vzdálené zemi USA jsou v tomto případě pravděpodobným místem, neboť se jedná o největší internetovou ekonomiku (176 miliard USD²). V páté části se věnuji prostředkům, kterými mohou provozovatelé webových stránek omezit svoji expozici pravomoci všech států, v nichž je možné stránku zobrazit. V poslední části potom zmiňuji možnosti řešení sporů s využitím internetu.

2 <http://www.fortune3.com/blog/2011/01/ecommerce-sales-2011/>

1 Vymezení pojmů

1.1 Internet

Počátky internetu jsou spojeny se studenou válkou a reakcí prezidenta Spojených států amerických D. Eisenhowera na vypuštění prvního satelitu Sputnik I Sovětským svazem. Z obav z jaderného útoku přicházejícího z vesmíru, který by ochromil komunikaci mezi strategickými uzly obrany, se v roce 1962 začala rodit počítačová síť bez centra, schopná fungovat i při výpadku (zničení) jednotlivých účastníků³. Do zpočátku armádního projektu se brzy zapojily akademické instituce a na počátku 80-tých let 20. století již bylo zapojeno 1000 počítačů po celém světě⁴. Od poloviny 80-tých let se začali do původně akademické a vojenské sítě zapojovat i další uživatelé a v roce 1992 přesáhl počet připojených počítačů 1 milion⁵.

K rozšíření oblíbenosti internetu přispěl vývoj novinek, které učinily užívání internetu pohodlnějším a uživatelsky přístupnějším a proměnily jej ze sítě akademiků a nadšenců v nepostradatelný nástroj každého jedince v rozvinutém světě. K objevům, které k tomuto vývoji přispěly, patří bez pochyby World Wide Web⁶, Hyper-Text Transfer Protocol⁷, prohlížeč⁸ a přiřazení písemných doménových jmen číselným IP adresám⁹.

V na přelomu 80. a 90. let 20. století byla řada lidí fascinována možnostmi internetu a přistupovala k němu jako k nově objevenému místu – kyberprostoru¹⁰, které je jiné než

3 http://www.livinginternet.com/i/ii_darpa.htm

4 http://www.sosstavebni.cz/posl/doc/Internet_historie.pdf

5 http://www.computerhistory.org/internet_history/internet_history_90s.html

6 Službu, kterou dnes řada lidí ztotožňuje se samotným internetem a prostřednictvím zkratky www se stala součástí každodenního života, vymyslel v roce 1989 britský vědecký pracovník Tim Berners-Lee. Tato služba umožnila zobrazovat na Internetu nejen text, ale i barevné obrázky, hudbu a video.

7 Hypertext umožnil provázání stránek mezi sebou, kdy přemístění mezi stránkami je otázkou jednoho kliku na slovo či frázi, která je hypertextovým odkazem. Umožňuje tak snadnější pohyb po internetu.

8 „Webový prohlížeč...je počítačový program, který slouží k prohlížení [World Wide Webu](#) (WWW). Program umožňuje komunikaci s [HTTP serverem](#) a zpracování přijatého kódu ([HTML](#), [XHTML](#), [XML](#) apod.), který podle daných standardů zformátuje a zobrazí webovou stránku.“ cs.wikipedia.org

9 Každá internetová stránka má přiřazen určitý číselný kód, který bylo třeba zadat k zobrazení hledaného obsahu, v současné době sice stále má každá internetová stránka přiřazen kód, avšak k obsahu lze získat přístup i zadáním smysluplného slovního spojení, tzv.domény.

10 Kyberprostor je v rozhodnutí Nejvyššího soudu Spojených států Reno vs. ACLU popisován jako

hmotný svět, a kde neplatí národní zákony¹¹. Tento pocit vyjádřil J.P. Barlow v Deklaraci nezávislosti kyberprostoru následovně: „*Vlády průmyslového světa, vy strhaní obři z masa a oceli, přicházím z Kyberprostoru, nového domova mysli. Ve jménu budoucnosti žádám vás, kteří jste minuli, abyste nás nechali na pokoji. Nejste mezi námi vítáni. Nemáte svrchovanost nad místy, kde se scházíme.*“¹² V této době nebyl internet téměř využíván ke komerčním aktivitám, ale sloužil jako komunikační médium, které umožňovalo lidem vzdáleným stovky kilometrů být členy komunity, která se důvěrně znala, aniž se kdykoliv osobně setkala. Internet skýtal možnost odpoutat se od reálného světa z masa a kostí a vytvořit si, pokud člověk chtěl, alternativní Já. V těchto komunitách odmítali platnost práva národních států a věřili v samosprávu. Zvláštností internetu, oproti dalším médiím, jejichž vynález způsobil „revoluci“¹³, internet nemá jedno určení, ale může sloužit mnoha účelům včetně těch, které plní ostatní média. Je schopen přenést cokoli, co lze převést do digitální podoby¹⁴.

1.2 *Specifické charakteristiky internetu relevantní pro mezinárodní právo soukromé*

Dále se budu věnovat charakteristikám, které ve své kombinaci z internetové komunikace dle Svantessona (2007) dělají nový fenomén, odlišný od jiných druhů komunikace. Jedná se o neohrazenost, nezávislost na zeměpisné poloze, možnost jednoho člověka komunikovat s mnoha dalšími, a to s nízkými náklady, což vede k rozšíření jeho používání, dále se jedná o přenositelnost, chybějící spolehlivý zeměpisný identifikátor, reaktivní charakter, chybějící ústřední kontrola a sblížování.

„...jedinečné médium, které není umístěno na určitém zeměpisném místě, ale je dostupné každému, kdekoli na světě, kdo má přístup k Internetu.“ (Reno v. ACLU 521 U.S. 844, 851 (1997))

11 Více viz. Goldsmith, str. 25-36.

12 http://www.ceskapiratskastrana.cz/wiki/zo:docs:decl_cyb#fn__2, Původní znění deklarace viz. <https://projects.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>

13 S vynálezem telegrafu, telefonu i televize byla vždy spojena velká až revoluční očekávání, týkající se „zkracování“ vzdáleností a dostupnosti informací.

14 Více viz. Cairncross (1997) str. 89.

Neohraničenost

Nespoutanost hranicemi států je jednou ze základních charakteristik, kterou autoři píšící o internetu zmiňují. Internet velmi usnadňuje komunikaci mezi opačnými konci světa, činí prostřednictvím něj zveřejněná data přístupná komukoliv s přístupem k internetu a umožňuje tok jakéhokoliv materiálu převoditelného do nul a jedniček nepozorovaně a téměř¹⁵ nekontrolovatelně přes hranice států.

Nezávislost na zeměpisné poloze

Tato charakteristika je propojená s neohraničeností. Pro osoby hledající informace na internetu je lhostejné, zda se daná informace nachází na serveru vzdáleném několik metrů nebo tisíce kilometrů, k oběma se dostane stejným způsobem¹⁶ a obě se k němu dostanou v podstatě za stejný čas a pro uživatele v nich není žádný rozdíl.

Komunikace s mnoha a s nízkými náklady

Možnost jednoho člověka oslovit mnoho jiných snadno a s nízkými náklady, nezávisle na jejich geografické poloze a aniž by musel specifikovat, které adresáty chce oslovit, je rozhodně specifikem internetu, které vedlo k rychlému rozšíření počtu jeho uživatelů. Tyto charakteristiky na jednu stranu představují velké lákadlo, které přivedlo k internetu řadu lidí, na stranu druhou s sebou nese i do doby internetu neznámá rizika. Možnost sdílet své názory a vést debaty bez ohledu na vzdálenost a v podstatě okamžitě láká individuální uživatele, kteří prostřednictvím blogů sdělují svůj pohled na cokoli, kdykoliv a komukoliv, kdo si jejich stránku zobrazí, v internetových diskusích vyjadřují své názory na dění světa i si prostě vyměňují kulinářská doporučení. Mállokterý z těchto uživatelů si uvědomuje, že se stejnou snadností, se kterou jejich sdělení překonávají hranice států, proplouvají také jurisdikcemi těchto států, a tedy je reálnou možností, že jejich vyjádření mohou být posuzována podle právního řádu mnoha států a výsledkem může být soudní řízení v kterémkoliv z nich.

¹⁵ Tato výhrada platí například pro Čínskou lidovou republiku, která důmyslným systémem blokuje přístup uživatelů na svém území k některým serverům. Více viz Goldsmith, str. 108-128.

¹⁶ Caircrossová právě standardizaci protokolu komunikaci mezi jednotlivými počítači považuje za jednu z výhod internetu a příčin jeho rychlého rozvoje.

Další charakteristiky

Pro mezinárodní právo soukromé jsou zásadními charakteristikami přenositelnost, která reprezentuje skutečnost, že stejná webová stránka může být zrcadlově umístěna na více než jenom serveru, či text a obrazový materiál téže stránky mohou být umístěny na různých serverech, tedy při zadání téhož požadavku se může uživatelům v různých částech světa zobrazit stránka umístěná na serverech lokalizovaných na různých místech a co hůř, témuž uživateli se ve stejnou chvíli zobrazují data uložená na různých serverech. I odmyslíme-li si skutečnost, že pro běžného uživatele je téměř nemožné zjistit, v jakém státě se nachází server, na němž je jím prohlížená stránka uložena, pak vzhledem k nestálosti a nejednoznačnosti tohoto umístění je vyvozování jakýchkoliv důsledků pro právo právě z umístění serveru nevhodné. Pozici běžného uživatele při určování, geografického umístění provozovatele stránky či dokonce stránky samotné ztěžuje neexistence spolehlivého zeměpisného identifikátoru webové stránky či e-mailové adresy.

1.3 Mezinárodní právo soukromé¹⁷

Mezinárodní právo soukromé je soubor právních norem upravujících soukromoprávní vztahy s takzvaným mezinárodním prvkem¹⁸. Přítomnost mezinárodního prvku způsobuje, že daný právní vztah má spojení s více než jedním národním státem, a tedy vyvstává otázka, jakým právem se vztah řídí a soudy kterého státu mají pravomoc rozhodovat případné spory vyvstanuvší z tohoto vztahu. Odpověď na tuto otázku dávají právě normy mezinárodního práva soukromého.

Dříve než se budu mezinárodnímu právu soukromému věnovat blíže, je třeba

¹⁷ Tato podkapitola byla zpracována s využitím Kučera (2004), Pauknerová (2008), kde lze nalézt také užitečné příklady.

¹⁸ Tento prvek není sám o sobě mezinárodní, vztahuje se pouze k jednomu státu, avšak tento stát je odlišný od státu, ke kterému se vztahuje alespoň jeden další prvek daného právního vztahu. Jde tedy spíše o prvek cizí, čemuž odpovídá i označení v jiných jazycích (inostrannyj element v ruštině či foreign element v angličtině). Nicméně terminologie Zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním 97/1963Sb. (dále jen ZMPS) používá pojem mezinárodní prvek, proto se tohoto termínu držím jak česká odborná literatura, tak jej budu používat i v následujícím textu.

odpovědět na otázku, proč je s těmito vztahy zacházeno odlišně než se vztahy bez mezinárodního prvku, tedy proč vůbec používat cizí právní normy na právní vztahy, které mají vztah i k domovskému státu. Důvodem je skutečnost, že bezvýjimečné použití národního práva by „často mělo za následek znevýhodnění či nespravedlnost, a to v případech, kdy skutkový stav, který má právní následky ve státu, kde původně nastal, je v jiné zemi posuzován odlišně jen proto, že *lex fori*¹⁹ má jiní pohled. Opět, použití *lex fori* na situace se silným mezinárodním prvkem by vedlo k tomu, co se může zdát jako nadbytečné a často neefektivní rozšiřování národního práva na záležitosti, které jsou mimo působnost *lex fori*.“ (Lipstein, str. 1-2, překlad autorka). Cílem mezinárodního práva soukromého je dosáhnout pokud možno rozumného a předvídatelného posouzení právních vztahů.

1.3.1 Mezinárodní prvek

Mezinárodní prvek je, jak již bylo výše řečeno, okolnost, která působí, že při posuzování daného právního vztahu je třeba rozhodnout mezi použitím právních řádů více zemí. Avšak aby tento prvek vedl k posouzení vztahu jako mezinárodního, musí být pro právní vztah dostatečně významný. Mezinárodním prvkem může být subjekt (např. fyzická osoba je státním občanem cizího státu), předmět (např. nemovitost se nachází v cizím státě), ale i jiná okolnost právního vztahu (např. smlouva uzavřená v zahraničí).

1.3.2 Normy mezinárodního práva soukromého

Normy mezinárodního práva soukromého se uplatňují, jestliže je v právním vztahu relevantní mezinárodní prvek. Tyto normy buď věcně upravují právní vztahy, pak se jedná o *normy přímé*, nebo slouží k určení národního práva, které bude vztah upravovat (tzv. rozhodné právo) ty se nazývají *normy kolizní*. Přímé a kolizní normy reprezentují dvě základní metody úpravy vztahů s mezinárodním prvkem - přímou a kolizní. Nauka sem, ač nejednohlasně, řadí i normy mezinárodního práva procesního. Specifickými jsou normy upravující mezinárodní pravomoc soudů, které jsou předmětem této práce.

¹⁹ Lex fori znamená právo soudu, který situaci posuzuje.

1.3.2.A Přímé normy

Pro přímou metodu je charakteristické používání zvláštních hmotně-právních norem, které upravují pouze právní vztahy s mezinárodním prvkem. Tyto normy jsou zpravidla mezinárodního původu, kdy se státy vzájemně dohodnou na určité právní úpravě vztahů s mezinárodním prvkem, kterou potom ústavním způsobem přenesou do svých právních řádů. Tyto normy, které obsahují věcnou úpravu práv a povinností účastníků soukromoprávních vztahů, potom použijí na právní vztahy při kolizi právních řádů signatářských zemí. Přímé normy tedy jsou součástí právního řádu státu a jsou bezprostředně použitelné na vztahy s mezinárodním prvkem.

1.3.2.B Kolizní normy

Kolizní metoda nespočívá ve hmotně-právní úpravě problematiky, ale soustředí se na určení toho, kterým z dotčených právních řádů se vztah řídí, tedy které právo bude rozhodné. Pravidla pro určení rozhodného práva jsou obsažena v kolizních normách. Pro tyto normy je charakteristické, že jsou indiferentní k výsledku, který použití jednotlivých právních řádů bude v daném případě mít, ale na základě tzv. hraničního určovatele v kolizní normě zvoleného určí rozhodné právo. Pro úpravu právního vztahu se pak použijí věcné normy takto určeného právního řádu. Stát tak nemůže upřednostnit svůj vlastní právní řád proti cizozemským, což přispívá k rovnému postavení účastníků právních vztahů.

Jelikož dohoda na jednotných pravidlech pro určité právní vztahy je obtížná a národní státy se nerady vzdávají vlastní právní úpravy, je díky své nestrannosti a možnosti národních států zachovat si vlastní věcnou právní úpravu obvyklejší kolizní metoda. Tyto dvě metody nejsou jedinými možnými,²⁰ nicméně pouze tyto dvě poskytují účastníkům právní jistotu ve formě předvídatelnosti výsledku rozhodování.

²⁰ Dalšími metodami úpravy soukromoprávních vztahů s mezinárodním prvkem je výběr rozhodného práva bez pevných pravidel, výběr rozhodného práva přihlížející k obsahu dotčených právních řádů, přednostní používání tuzemského práva, podrobněji viz Kučera (2004).

1.3.2.C Mezinárodní právo procesní

Výskyt mezinárodního prvku není omezen pouze na hmotně-právní vztahy, lze jej nalézt také v řízení o soukromoprávních věcech²¹, zejména, ale ne výhradně v řízeních o vztazích, v nichž samých je zastoupen mezinárodní prvek²². Normy, které v takových případech upravují postup soudů a jiných orgánů a účastníků řízení, stejně jako vztahy mezi nimi se označují jako normy mezinárodního práva procesního²³.

V řízení s mezinárodním prvkem se zásadně postupuje podle norem tuzemského procesního práva (*lex fori*), o to větší význam má určení státu, jehož soudy mají v daném případě pravomoc věc rozhodnout.

1.3.2.D Normy upravující mezinárodní pravomoc soudů

Tyto normy nelze označit jako normy kolizní, neboť tento výraz je vyhrazen pro normy určující rozhodné právo, avšak mohou mít povahu podobnou normám kolizním. A to buď jednostranným, pokud pouze vymezují pravomoc tuzemských soudů (ZMPS), nebo dvoustranných, pokud se jedná o mezinárodní dohodu (Bruselská úmluva), či jiný předpis určující na základě určitého kritéria orgány, kterého ze smluvních států jsou oprávněny rozhodovat.

21 Jedná se o situace, kdy je například účastníkem řízení občan cizího státu, či právnická osoba se sídlem v zahraničí, či je potřeba provést důkaz v zahraničí více viz Kučera (2004), str.375.

22 Viz v poznámce č. 17 uvedená potřeba provedení důkazu v zahraničí, který se týká tuzemského právního vztahu.

23 Do těchto norem se řadí normy upravující pravomoc tuzemských soudů; normy upravující postavení cizinců v řízení; normy upravující zjišťování cizího práva, vzájemnosti a důkazní moc cizozemských veřejných listin; normy upravující uznání a výkon cizích rozhodnutí, rozhodčích nálezů.

2 Soudní pravomoc ve sporech s mezinárodním prvkem

Pokud ve vztahu s mezinárodním prvkem dojde ke sporu, může si žalující strana sporu zvolit soud, ke kterému podá žalobu. Tento soud potom zjišťuje, zda jsou splněny procesní podmínky, tedy zda může o žalobě věcně rozhodnout. Jednou z těchto procesních podmínek je i to, zda je dána pravomoc²⁴ tohoto soudu spor rozhodnout.

Je-li soudu předložen spor, rozhoduje soud nejdříve, zda má pravomoc a příslušnost daný spor rozhodnout, tedy zda se jedná o otázku, jejíž rozhodnutí spadá do soudní moci, a následně či je k tomuto rozhodnutí příslušný, věcně, místně a funkčně²⁵. Pokud se jedná o spor s mezinárodním prvkem, tedy s významným vztahem k zahraničí, je třeba nejen posoudit, zda se jedná o spor soudní, ale také zda pravomoc spor rozhodnout mají soudy daného státu. Někdy se v této souvislosti hovoří o mezinárodní pravomoci²⁶, což může být matoucí, neboť podobně jako u mezinárodního prvku se ve skutečnosti nejedná o pravomoc mezinárodní, ale pravomoc národního soudu, která se však v tomto případě nevymezuje pouze vůči moci výkonné a zákonodárné, ale také vůči pravomoci soudní jiných států.

Mezinárodní příslušnost vyjadřuje, který ze soudů má rozhodovat konkrétní spor. Lze hovořit o příslušnosti, neboť stejně jako se národní soudní spory rozdělují mezi národní soudy podle kritérií funkce, místa a věci, by bylo možné spory rozdělit podle místa mezi státy, avšak to by předpokládalo vytvoření celosvětově přijímaných přímých právních norem, které by pro každý případ určovaly příslušný soud, kterému by soud, jemuž byl případ předložen, v případě vlastní nepřislušnosti, případ postoupil. V současné době se však rozhodnutí soudu omezuje na rozhodování o vlastní příslušnosti či nepřislušnosti podle právních norem platných pro danou zemi.

V České republice vymezuje pravomoc českých soudů vůči soudům cizím ZMPS a

24 V dalším textu je používáno k vyjádření takto určené pravomoci i výrazu jurisdikce.

25 Více k pravomoci a příslušnosti civilního soudu viz Winterová (2006) str.121-122.

26 Výraz mezinárodní může být matoucí, neboť se jedná o vymezení pravomoci soudů jednoho státu (více viz Kučera (2004) str. 380-381), bez ohledu na pravomoc soudů států jiných. V dalším textu potom je používáno výrazu mezinárodní pravomoc a pravomoc zaměnitelně, přívlastek mezinárodní je ponechám pro zdůraznění.

normy mezinárodní a evropské.

Groote²⁷ zmiňuje, co se týče rozsahu jurisdikce, možné důsledky příliš široce nastavené mezinárodní pravomoci jednotlivých soudů. Zatímco široké pole působnosti slouží ve prospěch poškozeného, který má možnost domáhat se svého práva v pohodlí své vlastní země, tedy bez velkých nákladů a s výhodou znalosti místního právního řádu, škodí jak druhé straně, nejen ale také proto, že jí vznikají vysoké náklady spojené se zastupováním v cizí zemi, tak působí i v neprospěch rozvoje mezinárodního styku ať už obchodního styku, či sdílení informací. Obchodníci, ale i vydavatelé, či příspěvatelé do diskusí by pravděpodobně při vědomí, že jimi učiněné nabídky či výzvy k nabídkám a poskytnuté informace a názory mohou být podrobeny jurisdikci kteréhokoliv státu, v němž je možné jejich stránky zobrazit, tedy de facto kteréhokoliv státu, by pravděpodobně omezili nabízené služby v rámci možností na vlastní stát, či by dokonce přestali internet jako médium využívat. Zejména v oblasti zveřejňování informací by tyto snahy útočily na hlavní výhody internetu.

2.1 Význam určení pravomoci soudů určitého státu

Určení státu, jehož soudy mají pravomoc daný spor rozhodnout, má velký vliv na náklady jednotlivých stran spojené s vedením soudního sporu, v krajním případě, zejména je-li předmět sporu nízké hodnoty, či jsou-li strany ekonomicky nerovné²⁸, mohou vysoké náklady spojené s vedením soudního sporu mimo domovský stát vést k upuštění od soudního řešení sporu.

Druhou podstatnou okolností je možnost výkonu daného rozhodnutí. Pokud je spor veden ve státě, v němž žalovaný nemá majetek či jiné zájmy, je vykonatelnost takového rozhodnutí závislá na uznání jeho výkonu jiným státem, což představuje často další překážku k dosažení cíle žalující strany.

27 GROOTE, B.D. : Jurisdiction problems regarding Internet torts: Critical remarks.

28 Tato okolnost vedla například k ochraně spotřebitele jakožto zpravidla ekonomicky slabší strany v nařízení Brusel I, kdy spotřebitel má na výběr, zda vést soudní spor v místě svého domicilu či v jiném podle nařízení určeném státě.

V neposlední řadě má určení státu, jehož soudy mají pravomoc věc rozhodovat, velký význam pro samotný výsledek sporu, a to hned z několika důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že soud rozhoduje podle kolizních norem svého právního řádu, a tedy právní řád, který bude pro danou věc rozhodný, může být různý v závislosti na tom, kolizní normy kterého státu se použijí, a tak se může lišit i samotný výsledek sporu, ačkoliv faktické okolnosti se nemění. V některých případech to dokonce nejsou pouze kolizní, ale věcné normy právního řádu fóra, které jsou používány²⁹. Dále soudy používají, jak bylo výše řečeno, zásadně tuzemské procesní právo, a tedy průběh řízení, přípustné důkazní prostředky i jejich posuzování se mohou v jednotlivých zemích lišit, nehledě na to, že některé instituty jsou právními řády některých zemí považovány za procesně-právní a jinými za hmotně-právní³⁰.

Všechny tyto skutečnosti vedou k tomu, že v některých případech je pro strany důležitější „vyhrát spor o fórum“, jelikož poté, co je stanoveno, u kterého soudu bude spor rozhodován, již strany dokáží odhadnout výsledek, spočítat náklady s řízením spojené či pravděpodobnost vykonatelnosti rozhodnutí a k soudnímu sporu ve věci již ani nedojde, jelikož poražený ze sporu o fórum souhlasí s dohodou³¹.

2.2 Mezinárodní pravomoc soudů a suverenita

U sporů ze vztahů s mezinárodním prvkem vstupuje ještě výrazněji do popředí dvou, či možná i tří fázovost řešení sporů. První fází představuje rozhodnutí soudu, takové rozhodnutí však není vítězná straně příliš užitečné, pokud jej stát, na jehož území má dojít k výkonu tohoto rozhodnutí, neuzná a následně není připraven poskytnout prostředky k jeho případnému nucenému výkonu.

Mezinárodní pravomoc soudů jednotlivých států tak musí balancovat mezi tím, že státy jakožto suverénní subjekty prokazují a rozšiřují svoji suverenitu i tím, že chtějí

29 Např. § 42 a §43 ZMPS, Kučera (2004)

30 „...[P]romlčení a započtení jsou v některých právních řádech anglo-americké oblasti instituty procesní povahy.: Kučera (2004), str.377.

31 Julia Hörle in Edwards, str. 121.

rozhodovat všechny spory, které se mohou nějakým způsobem týkat jejich území, tím spíše občanů a na straně druhé si suverenitu nechtějí omezovat uznáváním a výkonem rozhodnutí států jiných. V extrémním případě by tak soudy v každém státě uznaly vlastní pravomoc rozhodnout každý spor, který by před ně byl předložen a naopak neuznávaly, tím méně vykonávaly rozhodnutí soudů všech ostatních států. Žalobci by tak byli nuceni předložit věc u soudu státu, kde by chtěli rozhodnutí ve sporu vykonat.

Rozhodování sporů a výkon těchto rozhodnutí je jedním z projevů suverenity státu a je tedy pouze na samotném státu, zda a jak se rozhodne tuto svoji pravomoc vymezit či omezit. Jinými slovy, úprava soudní pravomoci států není právem mezinárodním, ale je součástí práva národního. Pravidla určování soudní pravomoci státu jsou součástí mezinárodního práva soukromého, které sestává z vnitrostátních norem, norem evropského práva a mezinárodních smluv. Ve chvíli, kdy je žaloba podána k soudu určitého státu, rozhoduje tento soud, zda má pravomoc spor rozhodnout. Jelikož neexistuje žádná všeobecně závazná norma vymezující pravomoc soudů jednotlivých států³², je toto rozhodnutí činěno podle pravidel platných v daném státě.

2.3 Konflikt soudních pravomocí

Ideálním stav při rozhodování sporu s mezinárodním prvkem je, pokud soudy právě jednoho státu uznají svoji pravomoc spor rozhodnout. Jelikož však každý stát rozhoduje o pravomoci svých soudů podle vlastních právních norem, může dojít mezi státy ke konfliktům, a to ke konfliktu pozitivnímu a negativnímu. V případě pozitivního konfliktu má více států podle svých norem pravomoc spor rozhodnout, v tomto případě je na žalujícím, soudy kterého státu zvolí, při této volbě by měl vzít v úvahu, že nevybraný stát pravděpodobně nebude nakloněn uznání a výkonu rozhodnutí ve sporu, ve kterém mají pravomoc i jeho soudy. Negativním konflikt pravomocí pak znamená, že orgány žádného státu nemají podle svých norem pravomoc spor rozhodnout.

³² O pokusech o vytvoření takové normy viz například POCAR, Fausto; HONORATI, Costanza (Eds.). The Hague preliminary draft convention on jurisdiction and judgments

2.4 Určování pravomoci soudů v různých právních kulturách

Rozhodování o tom, zda má soud pravomoc rozhodnout o žalobě u něj podané, je vymezeno pravidly, která se v jednotlivých státech liší, avšak podle příslušnosti státu k určitému typu právní kultury lze nalézt u některých států společné principy, které se projevují v normách procesního práva. Zatímco státy kontinentálního typu právní kultury (civil law states) se soustředí spíše na „jistotu a předvídatelnost práva ustanovením souboru pravidel, na abstraktním základě definujících následky určitých jednání a opomenutí“, státy angloamerické právní kultury (common law states) „usilují o dosažení spravedlnosti a férovosti aplikací právních konceptů na jednotlivé případy“ (Lang, str. 1, překlad autorka). Soudci v kontinentálním systému, kde je přizpůsobování právního řádu vývoji ve společnosti svěřeno do rukou zákonodárců, mají k dispozici a zároveň jsou svázáni systémem pevných norem, které aplikují na konkrétní případy. Mají menší volnost při rozhodování o pravomoci soudu než soudci v systému angloamerického, kde soudci, vycházející z určitých konceptů, mají za úkol nejen vykládat a aplikovat právo, ale i je svým rozhodováním rozvíjet tak, aby co nejlépe sloužilo potřebám měnící se společnosti. Toto vystupuje do popředí zejména ve chvílích, kdy spor má vztah k více státům, z nichž každý by na základě některého principu určování pravomoci mohl o sporu rozhodovat.

Zatímco soudci států z kontinentálního systému zjišťují, zda jsou naplněny podmínky pro určení vlastní pravomoci a pokud jsou, mohou odmítnout ve věci rozhodnout pouze v případě, že ve stejné věci bylo již dříve zahájeno řízení u soudu jiného státu, tedy na základě doktríny *lis alibi pendens*³³, soudci angloamerického systému mají v těchto případech navíc možnost posoudit, zda je to právě jejich fórum, které je pro posuzování sporu vhodné, či je jiné fórum vhodnější, tuto možnost jim poskytuje doktrína *fórum*

³³ Zajímavou možnost pro moderaci čistě formálního přístupu soudů kontinentálního systému představuje, jak poznamenává Bohúnová, článek 6 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, který zaručuje právo na spravedlivý proces. Právo na spravedlivý proces v sobě zahrnuje i právo na rovný přístup k soudu a rovnost zbraní, pokud by použitím pravidel pro určení mezinárodní pravomoci soudu došlo k ohrožení tohoto práva potom, „jsou smluvní státy povinny v souladu s Evropskou Úmluvou o lidských právech přijmout odpovídající opatření, aby toto porušení napravily“ (Bohúnová, str. 5) Dle judikatura Evropského soudu pro lidská práva lze dovodit, že takovým ohrožením je pouze formální právo přístupu k soudu, při posuzování reálnosti tohoto práva je třeba zohlednit veškeré právní i faktické překážky, které by mohly přístupu k soudu bránit.

non conveniens. Tato doktrína by mohla být způsobem, jak zabránit jednomu z nešvarů provázejících spory s mezinárodním prvkem, kdy je možno spor předložit soudům více států, tímto nešvarem je tzv. forum shopping (viz níže).

Absence možnosti odmítnout pravomoc z důvodu větší vhodnosti jiného fóra se stala i jedním z bodů, ke kterým se vztahuje stanovisko Evropského parlamentu ze září roku 2010 týkající se nařízení 44/2001. Evropský parlament vyjádřil podporu zavedení pravidla forum non conveniens do Nařízení³⁴. Ve stejném stanovisku Evropský parlament také navrhl řešení dalšího nešvaru provázejícího soudní spory s mezinárodním prvkem, kterým je tzv. torpédování (viz níže).

2.4.1 Doktrína lis alibi pendens

Doktrína lis alibi pendens doslova „spor jinde visící“ je v České republice známá jako negativní podmínka řízení zvaná litispence, která znamená, že pokud bylo zahájeno řízení ve stejné věci u více soudů, soud u něhož bylo řízení zahájeno později řízení zastaví³⁵. Cílem této podmínky³⁶ je zabránit vzniku více rozhodnutí v téže věci, jelikož by rozhodnutí mohla být odlišná či dokonce protichůdná, i pragmaticky zabránit zbytečnému vynakládání zdrojů na řízení v téže věci. Podmínkou pro zastavení řízení z důvodu litispence je skutečnost, že se obě řízení týkají totožné věci, tedy jedná se o tentýž předmět řízení³⁷ mezi totožnými osobami a oba spory jsou vedeny před orgány se

34 Usnesení Evropského parlamentu ze dne 7. září 2010 o provádění a přezkumu nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (2009/2140(INI))

Forum non conveniens

14. s cílem vyhnout se problému, na nějž upozornil případ *Owusu v. Jackson*, navrhuje, aby bylo zvoleno řešení v duchu článku 15 nařízení č. 2201/2003, které by věcně příslušným soudům členského státu umožnilo přerušit řízení, pokud by se domnívaly, že by příslušnou věc nebo její konkrétní část mohl lépe projednat soud v jiném členském státě nebo ve třetí zemi, což by stranám umožnilo, aby k tomuto soudu podaly žádost nebo, aby příslušný soud danému soudu věc předal se souhlasem stran; vítá tomuto odpovídající návrh, který se objevuje v návrhu nařízení o příslušnosti, rozhodném právu a uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví.

35 §104 odst.1 zákona č. 99/1963 Občanského soudního řádu

36 Spolu s další podmínkou řízení, kterou je překážka věci rozhodnuté, se vztahují k právnímu principu *ne bis in idem*, tedy ne dvakrát o tomtéž.

37 Tentýž předmět řízení je dán tehdy, jestliže totožný nárok nebo stav vymezený tzv. žalobním petitem vyplývá ze stejných skutkových tvrzení, jimiž byl odůvodněn (ze stejného skutku), tj. ze základu, který tvoří právně relevantní skutečnosti, na nichž žalobce svůj nárok zakládá – srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 2002, sp. zn. 22 Cdo 1646/2000, publikované v Souboru civilních rozhodnutí NS pod C 1103. (Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 25 Cdo 913/2006, ze

stejnou, či podobnou pravomocí. Tato doktrína vznikla původně pro potřeby národního státu a vymezení pravomocí místních soudů v rámci jednoho státu³⁸. Spolu s rozvojem mezinárodních styků vznikalo v průběhu 20. století stále více i přeshraničních sporů, čímž se zvyšovalo i riziko souběžně probíhajících řízení v různých státech, uplatnění doktríny *lis alibi pendens* v těchto případech je obtížnější, neboť jednak naplnění podmínek pro její aplikaci je obtížnější, jednak každé z případných rozhodnutí je platné pouze na území státu, na němž bylo vydáno, pokud nedojde k jeho uznání státem druhým, a v neposlední řadě je třeba vzít do úvahy i větší rozdíly mezi soudy různých států než mezi různými soudy v jednom státě³⁹.

Díky doktríně *lis alibi pendens* je možné rozhodnout, která z paralelních řízení má být zastaveno a vyhnout se tak negativním následkům vedení více řízení v jedné věci, nevýhodou této doktríny je, že jako jediné kritérium slouží čas, tedy soud, který má pravomoc věc rozhodnout, je určen na základě principu priority, bez ohledu na to že vzhledem k okolnostem by bylo jiné fórum vhodnější. Tento nedostatek řeší ve státech angloamerické právní kultury doktrína *forum non conveniens*.

2.4.2 Doktrína forum non conveniens

Doktrína *forum non conveniens* řeší případy, kdy formálně jsou naplněny podmínky pro pravomoc soudu, ke kterému byla žaloba podána, avšak jiné fórum je pro řešení dané věci vhodnější. Soud rozhoduje v souladu s touto doktrínou, pokud dojde mezi stranami ke sporu o pravomoc soudu, tedy ve chvíli, kdy žalovaný odmítá pravomoc soudu, u kterého byla žaloba podána. V takovém případě může soud, pokud je vhodnější fórum dostupné, žalobu zamítnout a soudní řízení zastavit. Tato doktrína souvisí s konceptem tzv. přirozeného fóra, které má zajistit, že budou naplněny požadavky spravedlnosti a rovnosti. Přirozeným fórem je takové, ke kterému má spor nejoprávněnější a nejvěcnější vztah, přirozené fórum lze označit za svatý grál doktríny *forum non conveniens*.

dne 26.11.2008)

38 Podrobněji viz Schweigman. str 217

39 Jedná se o rozdíly v uspořádání soudních soustav, kvalitě výkonu soudní moci, odlišnosti norem procesního práva. Více viz Lucia Kováčová diplomová práce *Litispence v mezinárodním právu procesním*.

Tato doktrína, vzniknuvší ve Skotsku, je rozšířena zejména ve státech angloamerické právní kultury, pro které je typická větší diskreční pravomoc soudů. Soudy jednotlivých států využívají pro naplnění účelu doktríny, a tedy určení vhodného fóra různé testy, které jsou výsledkem judikatury soudů jednotlivých států. Kritici této doktríny nesouhlasí s příliš širokou rozhodovací pravomocí soudců, kteří mohou žalobce připravit o zákonem stanovené právo, na druhé straně tato volnost soudců umožňuje zabránit šikanózním žalobám a nepřiměřeným nákladům veřejné sféry.

Ve Velké Británii se používání doktríny *forum non conveniens* vyvinulo postupně rozšiřováním konceptu *querulantských* či *utlačitelských* žalob a zneužívání soudního procesu⁴⁰. Až nakonec bylo anglické pojetí doktríny *forum non conveniens* formulováno ve sporu *Spiliada Maritime Corp vs. Consulex Ltd.*, jedná se o tzv. o *Spiliada test*, který ve dvou fázích zjišťuje, které fórum je pro řízení o sporu nejvhodnější z hlediska zájmů zúčastněných stran a z hlediska spravedlnosti. V první fázi, kdy se zjišťuje, zda existuje jasně vhodnější dostupné fórum, leží důkazní břemeno na odpůrci, který musí prokázat existenci takového fóra. Ve druhé fázi potom soud zjišťuje, zda nejsou dány okolnosti, kvůli kterým by navrhovatel nemohl dojít spravedlnosti u jiného fóra, v této fázi nese důkazní břemeno navrhovatel⁴¹.

V Hong Kongu je používán podobný test zvaný *Meranti*, který však je vstřícnější k navrhovateli, neboť poté co je určeno, že jiné fórum je pro řízení vhodnější, je zvažováno, zda řízení v tomto jiném fóru zbaví navrhovatele legitimních osobních a právních výhod⁴². Zbavení jedné, či několika výhod však nemusí být nutně koncem snah

40 Rozšiřování možnosti odmítnout pravomoc se poprvé objevilo v rozhodnutí sněmovny lordů z roku 1973, kdy rozšířili výklad konceptu *querulantských* či *utlačitelských* žalob a zneužívání soudního procesu (*Vexious or oppressive litigation or abuse of process*), v roce 1978 pak dokonce došlo k opuštění výrazů *querulantský* či *utlačitelský* a byly stanoveny dvě podmínky, za kterých je možno žalobu odmítnout, první z nich pozitivní, v níž musí odpůrce dokázat, že existuje jiné fórum, ve kterém je možné dosáhnout spravedlnosti s menším nepohodlím a náklady (*inconvenience nad expenses*) a druhá negativní spočívá ve skutečnosti, že odmítnutím žaloby nebude poškozena legitimní osobní či soudní výhoda, kterou by navrhovatel získal pod anglickou jurisdikcí. http://www.eccourts.org/jei_doc/2008/managing_international_commercial/ForumNonConveniens_by_JusticeIndraCharles.pdf

41 Pokud dojde přes snahu navrhovatele k zastavení řízení, je někdy jako kompenzace za ztrátu výhody spojené s vedením sporu v Británii požadována od odpůrce jistina, či vzdání se aplikace promlčecích dob či souhlas s jinými návrhy. <http://judicium.it/news/pistis01.html>

42 Legitimní výhody jsou zmíněny proto, že jurisdikci Hong Kongu mohou být podřízeny spory i v případech, že je žaloba doručena žalovanému na území Hong Kongu, avšak spor samotný s Hong

odpůrce o změnu fóra, musí však dokázat, že i přes toto omezení práv navrhovatele bude ve vhodném fóru dosaženo podstatné spravedlnosti. Ještě méně příznivé pro odpůrce, který se snaží změnit místo řízení, je australské pojetí doktríny, které pro zastavení řízení vyžaduje, aby Austrálie byla jasně nevhodným fórem⁴³.

2.4.3 Forum shopping

Jelikož je navrhovatel tím, kdo podává žalobu k soudu, je také tím, kdo má možnost vybrat si, u kterého soudu, respektive u soudů které země ji podá (na věcnou příslušnost či nepřislušnost nemá rozhodnutí žalobce vliv), toto jednání žalovaného, volí-li úmyslně soudy státu pro něj výhodné, je nazýváno forum shopping, neboli spekulativní výběr jurisdikce. Potom záleží na tomto soudu, je-li věcně příslušným, zda se považuje za příslušný vést v dané věci řízení, či nikoliv⁴⁴. Problém zvaný forum shopping je vnímán jako něco negativního⁴⁵, avšak z hlediska žalujícího je pouze přirozené, že ve chvíli, kdy má možnost výběru více jurisdikcí, volí tu, která je pro něj nejvýhodnější⁴⁶. Chybou tedy není ona volba žalujícího, která může následně vést k námitce žalovaného a po přezkoumání soudu k zastavení řízení, ale překrývající se jurisdikce, tedy nejednoznačné určení, soudy kterého státu jsou příslušné vést v dané věci řízení. Ideálním řešením by tedy bylo jednotné určování jurisdikce. Avšak dojde-li k nahrazení diskreční pravomoci soudů při rozhodování o jejich vlastní vhodnosti pro řízení přesnými pravidly, vzniká nebezpečí, že takto určené fórum nebude tím nejvhodnějším pro rozhodnutí konkrétního sporu z žádného hlediska.

2.4.4 Torpédování

Torpédování je výraz používaný pro situaci, kdy potenciální žalovaný iniciuje řízení,

Kongem nemusí mít žádnou souvislost a výhody takto získané jsou spíše diskutabilní než legitimní, tím vzniká soudu možnost bránit se tzv. forum shopping.

http://www.eccourts.org/jei_doc/2008/managing_international_commercial/ForumNonConveniens_by_JusticeIndraCharles.pdf

43 „clearly inapporopriate forum“

44 O tom jak a podle jakých kritérií a pravidel soudy rozhodují o své příslušnosti v mezinárodních sporech viz subkapitoly Doktrína lis alibi pendens a Doktrína forum non conveniens.

45 Fitzsimmons A. Forum Shopping: A Practitioner's Perspective.

46 Výhodnost dané jurisdikce může spočívat jak ve výhodách, které plynou z použití právního řádu vybraného státu, tak z nevýhod, které dané fórum působí žalovanému. Obě tyto skutečnosti jsou legální možnostmi, ač o jejich legitimitě je možné pochybovat.

kteřé má jediný účel, a to zdržet hrozící řízení u jiného soudu. Tato praxe je využitím doktríny *lis alibi pendens*, kdy soud, u něhož bylo řízení ve stejné věci zahájeno později, musí řízení přerušit a vyčkat do doby, kdy soud u něhož bylo zahájeno řízení v téže věci dříve, rozhodne o své pravomoci. Z tohoto důvodu si při této „zdržovací taktice“ potenciální žalovaný vybírá soudy, které jsou zahlceny, a tedy u kterých jsou dlouhé čekací doby na slyšení (zejména soudy italské a belgické), tato taktika může získat potenciálnímu žalovanému dva i tři roky času⁴⁷.

Torpédování se týká jedno z důležitých rozhodnutí Evropského soudního dvora *Gasser v. Misat*, které vyvolalo ohlasy vyžadující revizi nařízení Brusel I, která by zabránila takovému zneužívání litispendence. V tomto rozhodnutí ESD mimo jiné konstatoval, že „obtíže pramenící ze zdržovací taktiky stran, které s úmyslem pozdržení vypořádání věcného sporu zahájí řízení u soudu, o kterém vědí, že nemá pravomoc z důvodu určení soudu v smlouvě, nejsou takové, aby zpochybnilly výklad kteréhokoliv ustanovení Bruselské úmluvy, jak jsou vyvozena z jeho formulace a účelu.“ (bod 53, C-116/02).

2.4.5 Principy určování soudní pravomoci

Při určování soudní pravomoci vycházejí právní řády zemí z různých principů⁴⁸. Znalost principů a přístupů k vymezení pravomoci soudů jednotlivých států je zejména důležitá v době, kdy internet do značné míry narušuje hranice národních států, respektive je bez velkého úsilí překračuje a uživatelé si nemohou být často jisti, pod jurisdikci kterého státu bude, nebo může být jejich jednání v kyberprostoru podřízeno. Jelikož přesná pravidla často chybí, či kritéria, podle kterých se pravomoc určuje, jsou v prostředí internetu nejistá, jsou to právě principy, které směřují k zajištění spravedlivého procesu tím, co může zabránit znevýhodnění žalovaného, které vyplývá z možnosti

⁴⁷ Podrobněji viz

http://www.juridicum.su.se/jurweb/utbildning/master/master_of_european_intellectual_property_law/Material%202008/Module%201/Summaries/InternationalPrivateLaw/wang_5.pdf

⁴⁸ Při určování jurisdikce v mezinárodním právu veřejném jsou jimi princip teritoriality, princip personality, princip ochrany, princip účinku, princip univerzality. Dvěma nejrozšířenějšími při určování aplikovatelného práva v oblasti internetu jsou princip země určení (*country-of-destination*) a princip země původu (*country-of-origin*). Při určování pravomoci soudů u sporů v souvislosti s internetem je využíván princip zacílení činnosti (*target, direct*) či minimálního kontaktu či osobní jurisdikce, založený na osobě žalovaného nebo žalujícího.

žalující strany zvolit si fórum, ve kterém spor předloží.

Jak soudy angloamerické, tak i kontinentální právní kultury se snaží nalézt fórum, které bude garantovat spravedlivý proces, ochránit žalovaného před zatěžujícím řízením ve vzdáleném a nevýhodném místě a zajistit, že státy prostřednictvím svých soudů nebudou přesahovat hranice, které vymezují jednotlivé státy jako suverény. Jak však bylo již dříve uvedeno, prostředky kterými se toho snaží dosáhnout, se v obou právních kulturách liší. Kontinentální se opírá o soubor pevných pravidel, jejichž hlavním cílem je předvídatelnost, a která jsou korigována právem na spravedlivý proces⁴⁹, angloamerická právní kultura se soustředí na zachování práva na spravedlivý proces, které vymezuje hranice možné jurisdikce, v rámci nichž pak konkrétní pravidla určují pravomoc⁵⁰. R. Michaels shrnuje rozdíly mezi určováním pravomoci v americkém a evropském právu následovně „Obecnější rozdíly se týkají stylu a flexibility norem určujících pravomoc. Americké právo spočívá na širokých standardech „spravedlnosti“ a „rozumnosti“, které aplikují v jednotlivých případech. To umožňuje soudci soustředit se na dosažení spravedlnosti v konkrétním případě, i když to narušuje předvídatelnost pro strany sporu. Evropské právo, naopak, používá přísná a pevná pravidla, která je snazší aplikovat, a tedy jsou předvídatelnější, avšak mohou vést v konkrétním případě k nespravedlivým výsledkům.“ (Michaels, str. 1008, překlad autorka).

Tyto odlišné přístupy vyplývají z odlišných paradigmat, na kterých jsou založena pravidla určování pravomoci soudů v Evropě a Spojených státech. Michaels hovoří o paradigmatu „my nebo oni“ („us or them“) v Evropě, které charakterizuje jako horizontální, mnohostranné, mezinárodní a apolitické, východiskem tohoto paradigmatu je vztah mezi jednotlivými státy a vymezení pravomoci mezi nimi, a paradigmatu

49 V Evropě nejdříve dojde k určení pravomoci soudu podle zákonných pravidel a následně se zkoumá, zda řízení před takto stanoveným soudem, neohrožuje právo na spravedlivé řízení stanovené v Článek 6 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod „Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu.“

50 Právo na spravedlivý proces (due process) je stanoveno v 5. dodatku Ústavy USA „...nikdo nesmí být zbaven života, svobody nebo majetku bez řádného soudního procesu ...“, a Nejvyšší soud jeho výkladem stanovuje hranice pravomoci soudů. Avšak jak poznamenává Michaels, tento jednostupňový test, tedy soulad s 5. dodatkem není dostatečným základem pro určení pravomoci soudu, v rámci hranic takto vymezených je potřeba uplatnit pravidla pro určení pravomoci.

„uvnitř nebo venku“ („in or out“) v USA, které je vertikální, jednostranné, domácí a politické (ibid str.1011), jehož těžiště spočívá ve vztahu mezi soudem a stranami sporu.

Závěr

V době rozvoje internetu se zdá být příhodnější přístup americký, který, jak bude ukázáno níže, je schopen flexibilně reagovat na změny, které s sebou internet přináší. Státy kontinentální právní úpravy stejně jako evropská legislativa, která zakládá pravomoc soudů na pevně daných kritériích v době, kdy internet bezprecedentně narušuje jistotu týkající se mnoha skutečností pro právní vztah významných (například kde je místo plnění smlouvy, kdy je poskytováno v digitalizované podobě) či relativizuje význam tohoto místa jako základu pro určení vhodného fóra. Je jasné, že nelze očekávat změnu principů celé právní kultury, avšak přínosným a patrně i dostatečným by mohlo být zavedení doktríny forum non conveniens, která by v dobách změn umožnila soudům větší volnost při hledání vhodného fóra, ač pouze v rámci podle pevných pravidel určených možností. Tato doktrína sama o sobě by mohla být vhodným nástrojem i pro odstranění negativních následků forum shoppingu

3 Pravidla určování pravomoci

Mezinárodní příslušnost (pravomoc)⁵¹ byla v České republice do 1.5.2004 upravena zákonem o Mezinárodním právu soukromém a procesním 97/1963 Sb. (dále ZMPS), po přistoupení k Evropské unii se pro ČR stalo závazným nařízení Rady (ES) č. 44/2001 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (dále jen Nařízení). Tedy v rozsahu působnosti Nařízení se ZMPS nepoužije. Mezinárodní pravomoci se týká také nově (30.10.2007) podepsaná Luganská úmluva, která obsahuje ustanovení velmi podobná nařízení Brusel I, avšak týká se členských států EU a Dánska, Islandu, Norska, a Švýcarska.

3.1 Právní normy platné pro Českou republiku

3.1.1 Nařízení Brusel I.

Justiční spolupráce je významnou podmínkou pro dobré fungování vnitřního trhu. Proto již v roce 1968 uzavřely tehdejší členské státy Evropského společenství tzv. Bruselskou úmluvu o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech. V návaznosti na podepsání Amsterodamské smlouvy, která včlenila do Maastrichtské smlouvy hlavu IV. regulující soudní spolupráci v občanských věcech, se justiční spolupráce přesunula z třetího pilíře do pilíře prvního. Tato změna znamenala, že justiční spolupráce již nadále neměla být předmětem mezivládní spolupráce a upravena mezinárodní smlouvou, ale orgány ES získaly oprávnění upravit tuto oblast přímo nařízeními a směrnicemi. A tak byla v roce 2001 Bruselská úmluva transformována v nařízení Rady (ES) č. 44/2001. Ačkoliv Bruselská úmluva je dnes již prakticky historii, význam si zachovává bohatá judikatura ESD k úmluvě se vztahující, neboť obsahuje řadu rozhodnutí, která jsou použitelná i pro výklad Nařízení Brusel I.

⁵¹ Nařízení nejen vymezuje pravomoc soudů jednotlivých států tedy tzv. mezinárodní příslušnost, ale v některých případech i příslušnost místní, proto je v dalším textu v souvislosti s Nařízením používáno v souladu s oficiálním překladem pojmu příslušnost, i když tento překlad budil zpočátku kontroverze (Sinom in Drápal, str.2886)

3.1.1.A Působnost nařízení

Časová působnost

Nařízení platí pro Českou republiku od 1.5.2004, kdy přistoupila k Evropské unii. Článek 66 obsahuje přechodná ustanovení, která stanoví, na která řízení se již vztahuje Nařízení. Jedná se o řízení zahájená a veřejné listiny vypracované po vstupu tohoto nařízení v platnost. Pokud však bylo řízení zahájeno v členském státě původu před dnem vstupu tohoto nařízení v platnost, rozhodnutí, která byla vydána po tomto dni, se uznají a vykonají podle kapitoly III Nařízení,

a) pokud bylo řízení zahájeno v členském státě původu až poté, co Bruselská nebo Luganská úmluva vstoupila v platnost jak v členském státě původu, tak i v dožádaném členském státě;

b) ve všech dalších případech za předpokladu, že soud byl příslušný podle pravidel, která se shodují s pravidly pro určení příslušnosti obsaženými v kapitole II nebo v dohodě uzavřené mezi členským státem původu a dožádaným členským státem, která byla platná v době zahájení řízení.

Teritoriální a personální působnost

Nařízení je platné pro všechny členské státy Evropské Unie⁵². Personální působnost je založena na bydlišti (domicilu) žalovaného, které se zpravidla musí nacházet na území některého z členských států, k tomuto pravidlu jsou však stanoveny výjimky - 4, 9 odst. 2, 13 odst. 4, 15 odst.2, 22 a 23. Pokud tedy žalovaný má bydliště na území

⁵² Pro Dánsko, které bylo původně z působnosti nařízení vyloučeno, jelikož se neúčastní hlavy IV SES, vstoupilo v platnost na základě čl. 2 Odst. 2.pís a) Dohody mezi Evropským společenstvím a Dánským královstvím o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, který zrušil vyloučení Dánska z působnosti Nařízení stanovené čl .1 odst. 3 Nařízení.

členského státu, jsou na něj aplikovatelné předpisy týkající se příslušnosti⁵³, na druhé straně bydliště žalobce není podstatné⁵⁴.

Věcná působnost

Nařízení se, jak vyplývá z názvu a jak stanoví článek 1 odst. 1 Nařízení⁵⁵, použije na věci občanské a obchodní, přičemž pro určení, zda se jedná o věc spadající do této kategorie, je třeba použít autonomní výklad tohoto pojmu, který není společným jmenovatelem ani součtem významů národních⁵⁶. Vodítko pro vymezení tohoto pojmu poskytují rozhodnutí ESD, která byla vydána většinou ještě před platností Nařízení ve vztahu k Bruselské úmluvě. Ve sporu *LTU v. Eurocontrol* ESD konstatoval, že pokud se jedná o činnost veřejného úřadu v rámci výkonu jeho pravomocí, nelze Nařízení aplikovat⁵⁷. Vymezení, co již nelze považovat za výkon veřejné moci, potom poskytl ESD v rozsudku *Sonntag v. Weidmann*. Pro určení, zda se jedná o věc spadající do působnosti nařízení, není rozhodující povaha soudu, který o věci rozhoduje⁵⁸.

53 Rozhodnutí ESD ve věci C-412/98 *Group Josi Reinsurance Company SA proti Universal General Insurance Company* Věc C-412/98 ; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61998J0412:EN:HTML>

54 Rozhodnutí ESD ve věci C-281/02 *Andrew Owusu proti N. B. Jacksonovi*,

55 Článek 1 odstavec 1 nařízení Rady ES 44/2001. Toto nařízení se vztahuje na věci občanské a obchodní bez ohledu na druh soudu. Nevztahuje se zejména na věci daňové, celní a správní.

56 Jak sám ESD konstatuje ve věci C-292/05 *Eirini Lechouritou a další v. Dimosio tis Omospondiakis Dimokratias tis Germanias* „[z] ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že pojem „věci občanské a obchodní“ musí být považován za autonomní pojem, který je nutno vykládat s odkazem jednak na cíle a systém uvedené úmluvy, a jednak na obecné zásady, vyvozené ze všech vnitrostátních právních systémů.“ (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62005J0292:CS:HTML>)

57 Viz rozsudek ESD ve věci 29/79 *LTU v. Eurocontrol* „Ačkoliv některé rozsudky vydané u sporů mezi veřejným úřadem a soukromoprávní osobou mohou spadat do působnosti Úmluvy, není to tehdy kdy veřejný úřad jedná při výkonu své moci.“ (překlad autorka,

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976J0029:EN:HTML#12>)

toto vymezení bylo potvrzeno v rozsudku ve věci C-292/05 *Eirini Lechouritou a další v. Dimosio tis Omospondiakis Dimokratias tis Germanias*, kde soud konstatoval, že „...spory, které jsou následkem uplatnění výsad veřejné moci jednou ze stran sporu z důvodu výkonu uvedenou stranou výjimečných pravomocí ve srovnání s pravidly obecného práva použitelnými na vztahy mezi jednotlivci vyloučeny z pojmu „občanské a obchodní věci“, takový závěr se uplatní ještě důrazněji v případech soudní žaloby na náhradu škody, vycházející z operací provedených ozbrojenými silami...“

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62005J0292:CS:HTML>).

58 Viz rozsudek EDS ve věci 814/79 *Nizozemský stát v. Reinhold Ruffer* „Skutečnost, že zprostředkovatel je odpovědný za správu veřejného vodovodu, uplatňuje náhradu nákladů prostřednictvím žaloby na náhradu škody u civilního soudu a ne ve správním řízení není dostačující k tomu, aby sporná záležitost spadala do působnosti úmluvy.“ (překlad autorka, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61979J0814:EN:HTML>) a rozsudek č.172/91 *Sonntag v. Weidmann* „nárok jedince na náhradu škody způsobené trestným činem, i když je učiněn v rámci trestního řízení, je svojí povahou soukromoprávní, pokud osoba, proti které je vznesen, není považována za veřejný úřad, který jedná v rámci výkonu svých pravomocí.“(překlad autorka,

3.2 Základní pravidlo určování příslušnosti – obecná příslušnost

3.2.1 Nařízení Brusel I

Základním pravidlem pro určení příslušnosti je podle čl.2 odst.1 Nařízení bydliště žalovaného⁵⁹. Tento princip odpovídá požadavku na nediskriminaci na základě státní příslušnosti v čl. 12 SES, se kterým bylo v rozporu rozdělování obyvatel členských států na občany a neobčany⁶⁰. U soudu jiného státu může být osoba s bydlištěm v členském státě žalována pouze v případech dále specifikovaných. Pro určení bydliště se podle čl. 59⁶¹ Nařízení použije právo státu, kterému je spor předložen, pokud se podle tohoto práva bydliště žalovaného nenachází na území tohoto státu, použije se pro posouzení, zda má strana bydliště v jiném členském státě právo tohoto státu.

V české verzi Nařízení Brusel I je uvedeno jako základní kritérium bydliště, které v českém jazyce spojeno spíše či výhradně s fyzickými osobami, proto je velmi příhodné, že výklad tohoto pojmu ve vztahu k jiným než fyzickým osobám, tedy společnostem a sdružením poskytuje přímo nařízení v čl. 60, podle kterého se bydlištěm rozumí místo, kde má tato osoba své sídlo, ústředí nebo hlavní provozovnu. Tento pojem však není prost nejasností ani ve vztahu k osobám fyzickým, neboť se jedná o překlad anglického výrazu “domicile”⁶². Pro účely nařízení má však být pojem bydliště vykládán podle ustanovení právního řádu členského státu. Český právní řád pro účely občanského práva

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61991J0172:EN:HTML>).

59 Článek 2

1. Nestanoví-li toto nařízení jinak, mohou být osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, bez ohledu na svou státní příslušnost žalovány u soudů tohoto členského státu.

60 Simon in Drápal str. 2887.

61 Článek 59

1. Pro posouzení, zda má strana řízení bydliště na území členského státu, u jehož soudů byl podán návrh, použije soud své právo.

2. Nemá-li strana řízení bydliště v členském státě, u jehož soudů byl návrh podán, použije soud pro posouzení, zda má strana řízení bydliště v jiném členském státě, právo tohoto členského státu.

62 „Pro angloamerickou právní oblast...má místo státní příslušnosti důležitý význam domicil jako hraniční určovatel. Tento pojem nemá všude stejný význam a nelze jej zaměňovat s naším pojmem bydliště.“ (Kučera (2004), str 127)

procesního bydliště nedefinuje, podle ustálené judikatury se však bydlištěm osoby rozumí „místo, kde bydlí v úmyslu zdržovat se zde trvale“ (Winterová, str. 125).

Kde má osoba bydliště, je posuzováno podle okamžiku, kdy bylo zahájeno řízení. Neboť je postupováno podle zásady perpetuatio fori, tedy že skutečnosti rozhodné pro určení příslušnosti jsou skutečnosti dané při zahájení řízení⁶³.

Ve vztahu k internetu je potřeba u právnických osob zmínit, že v souladu s judikaturou ESD není místem podnikání společnosti využívající k podnikání webové stránky „místo, ve kterém je umístěna technologie provozující domovskou stránku, nebo místo, na kterém je webová stránka dostupná, ale místo, kde vyvíjí ekonomickou činnost“ (Svoboda, str. 268).

Bydliště žalobce není pro určení příslušnosti rozhodné, jeho bydliště může být i v nečlenském státě. Bydliště žalobce je podstatné do té míry, že může představovat mezinárodní prvek daného vztahu. Nejedná se ale o jediný možný mezinárodní prvek, tím může být i místo plnění či škodná událost vyskytující se v jiném státě, zatímco bydliště obou stran sporu se nachází v témže členském státě.

3.2.2 Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním

Pravomoc českých soudů je v majetkových sporech podle ZMPS dána, je-li dána podle československých předpisů jejich příslušnost. Místní příslušnost českých soudů je stanovena v Občanském soudním řádu Sb. 99/1963 (dále OSŘ), kde se stanoví, že příslušný je obecný soud žalovaného (§84), což je u fyzické osoby okresní soud, v jehož obvodu má bydliště, a nemá-li bydliště, okresní soud, v jehož obvodu se zdržuje (§85/1). Proti zahraniční osobě lze pak podat žalobu (návrh na zahájení řízení) i u soudu, v jehož obvodu je v České republice umístěn její podnik nebo organizační složka jejího podniku (§86). Vedle obecného soudu žalovaného je k řízení příslušný také soud, v jehož obvodu došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu škody (§87/1/b).

63 Sinom in Drápal str. 2887

Na tomto by se nemělo nic změnit ani v případě přijetí návrhu nového ZMPS⁶⁴ (dále jen Návrh).

3.3 Zvláštní a výlučná příslušnost

3.3.1 Nařízení Brusel I

Kromě výše uvedeného obecného pravidla pro určení příslušnosti soudu jsou v Nařízení uvedeny okolnosti, za kterých je možné, nebo nutné podat žalobu v jiném státě než ve státě bydliště žalovaného. Jedná se buď o příslušnost danou na výběr, kdy si může žalobce vybrat, na který z možných soudů se se svojí žalobou obrátí, či pravidlo určuje jen jeden možný soud, avšak odlišný od soudu určeného podle bydliště žalovaného.

První z možností tedy výběr žalobce mu dává prostor vybrat ze soudů ten, u kterého pro něj bude řízení výhodnější, a to ať už z hlediska řízení samotného (např. nižší náklady řízení), či očekávání výhodnějšího výsledku. Tato možnost, nazývaná forum shopping, není u řízení v rámci členských států příliš ohrožující, neboť ve všech státech lze očekávat dostatečný standart soudního řízení i výsledného rozhodnutí.

U výlučné příslušnosti hájí nařízení buď slabší stranu sporu, která může být žalována pouze z soudu státu, ve kterém má bydliště, nebo vyjadřuje přesvědčení o neopominutelném spojení specifického předmětu sporu s daným státem. S tím souvisí i omezení možnosti zvolit si fórum dohodou v případech, kdy se jedná o výlučnou příslušnost.

64 § 6 Pravomoc českých soudů

(1) Pravomoc českých soudů je dána, jestliže je podle procesních předpisů pro řízení místně příslušný soud na území České republiky, pokud z ustanovení tohoto zákona nebo jiného právního předpisu nevyplývá něco jiného.

(2) Je-li ve věci dána pravomoc českých soudů, vztahuje se jejich pravomoc i na vzájemný návrh téhož právního poměru nebo z týchž skutkových okolností.

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinycestorage/files/2011/Navrh_zakona_ZMPS_04052011_final.pdf

Tato pravidla jsou vedena myšlenkou vyjádřenou v preambuli Nařízení bod 12, podle které, „[k]romě místa bydliště žalovaného by měla existovat i jiná kritéria pro určení příslušnosti, založená na úzké vazbě mezi soudem a právním sporem nebo usnadňující řádný výkon spravedlnosti“. Tato speciální ustanovení je však třeba, dle judikatury ESD, vykládat restriktivně a nepřekračovat mimo výslovně Nařízením předvídané případy⁶⁵.

3.4 Příslušnost daná na výběr

Případy, kdy osoba mající bydliště v jednom členském státě a je možné ji žalovat v jiném členském státě, jsou v Nařízení obsaženy v oddíle dva až sedm. Budu se věnovat pouze článkům týkajícím se obecně sporů ze smluv a ze smluv spotřebitelských.

Prvním z těchto ustanovení je článek 5, který stanoví příslušnost pro žaloby ze smluv, ve věcech týkajících se výživného, deliktních žalobách.

3.4.1 Žaloby ze smluv

Ve smluvním právu by objevení se internetu nemělo teoreticky působit problémy, jelikož smluvní strany mají autonomii, a to jak při volbě právního řádu, jímž se bude jejich smluvní vztah řídit, tak si mohou ve smlouvě určit soud, který bude rozhodovat případné spory. Přesto mezinárodní právo soukromé obsahuje normy týkající se smluvních vztahů. Děje se tak pro případ, že si smluvní strany právní řád a způsob řešení sporů ve smlouvě neurčí, anebo pokud je toto smluvní ujednání neplatné⁶⁶.

3.4.1.A Smluvní ujednání o určení jurisdikce

Pro platnost smluvně sjednaná soudní příslušnost je nezbytné, aby byla platně sjednaná. Internet s sebou přinesl nové formy smluv - standardizované elektronické

⁶⁵ Pauknerová str. 138

⁶⁶ To nastává například v případech, kdy je potřeba některé ze smluvních stran poskytnout ochranu, neboť její pozice ve smluvním vztahu je slabší a smluvní ujednání tohoto postavení zneužívá. Toto se týká zejména tzv. click-wrap, browse-wrap a web-wrap smluv viz níže.

smlouvy, které mají povahu tzv. adhezních smluv, neboť strana přijímající nabídku (v případě přímých e-obchodů) nebo strana reagující na výzvu k jednání (u nepřímých e-obchodů) nemá možnost měnit jejich znění, pouze je přijmout, nebo odmítnout. Nejčastějšími typy těchto standardizovaných e-smluv jsou tzv. „click-wrap“, „browse-wrap“ a „web-wrap“⁶⁷ smlouvy. Zatímco u „click-wrap“ smluv nebývá o závaznosti smlouvy pochyb, neboť uzavření smlouvy předchází kliknutí, kterým jsou odsouhlaseny smluvní podmínky, problematické jsou zbylé dva typy, kdy smluvní podmínky jsou uvaleny pouze na základě pouhé přítomnosti na webové stránce, a souhlas s těmito podmínkami je konkludentní vyjádřený úkonem specifikovaným právě v podmínkách (často prohlížením webové stránky nebo stažením souboru). Aby takto uvedené podmínky byly závazné, je třeba, aby byly viditelně uvedeny⁶⁸, aby se s nimi mohl uživatel snadno seznámit, uživatel musí být dostatečně informován o skutečnosti, že určitý úkon je souhlasným projevem se zněním podmínek a následná realizace tohoto úkonu⁶⁹.

Určení soudní pravomoci ve smlouvě umožňuje jak nařízení Brusel I v článku 23, tak ZMPS v §37, s touto možností počítá i Návrh §85 a 86⁷⁰.

67 Tyto smlouvy nemají zatím ustálené české pojmenování. Anglické označení je odvozeno od protržení obalu (wrap) od kterého byla dovozována přijetí licenčních podmínek u softwaru distribuovaného na pevných médiích (Edwards, str. 109, poznámka 116).

68 K dostatečnému informování uživatele stačí hypertextový odkaz na podmínky, avšak tento musí být uveden viditelně a na místě, na kterém jej uživatel s velkou pravděpodobností uvidí.

69 R. Ševců „Elektronická kontraktace“, str. 42

70 K úpravě prorogačních dohod v Nařízení, ZMPS a Návrhu podrobněji viz Doležal, Prorogační ujednání a jeho budoucnost.

V Nařízení je možnost smluvně si sjednat příslušnost soudu obsažena v článku 23⁷¹. Dohoda o příslušnosti může být uzavřena písemně i jinou formou, která odpovídá zvyklostem stran či obchodním zvyklostem a nemusí být obsažena ve stejném dokumentu jako smlouva samotná, omezení smluvní volnosti při určování soudní příslušnosti u spotřebitelských smluv je pak stanoveno v článku 17⁷².

ZMPS §37 Pravomoc československých soudů v majetkových sporech⁷³ může být založena také, avšak výhradně písemnou úmluvou stran. Věcnou příslušnost československých soudů nelze však takovou úmluvou měnit. V Návrhu pak jsou ustanovení o smluvně sjednané obsažena v §85 a §86⁷⁴.

71 Ujednání o příslušnosti

Článek 23

1. Dohodnou-li se strany, z nichž alespoň jedna má bydliště na území členského státu, že v již vzniklém nebo budoucím sporu z určitého právního vztahu má příslušnost soud nebo soudy tohoto členského státu, je příslušný soud nebo soudy tohoto státu. Pokud se strany nedohodnou jinak, je tato příslušnost výlučná. Taková dohoda o příslušnosti musí být uzavřena

a) písemně nebo ústně s písemným potvrzením nebo

b) ve formě, která odpovídá zvyklostem zavedeným mezi těmito stranami, nebo

c) v mezinárodním obchodě ve formě, která odpovídá obchodním zvyklostem, které strany znaly nebo musely znát a které strany smluv tohoto druhu v daném odvětví obchodu obecně znají a pravidelně se jimi řídí.

2. Písemné formě jsou rovnocenná veškerá sdělení elektronickými prostředky, která umožňují trvalý záznam dohody.

3. Uzavřou-li takovou dohodu strany, z nichž žádná nemá bydliště na území členského státu, nemohou soudy ostatních členských států rozhodovat, ledaže by zvolený soud nebo soudy příslušnost odmítly.

72 Omezení smluvní volnosti při stanovení soudní pravomoci

Článek 17

Od ustanovení tohoto oddílu je možné se odchýlit pouze

1. dohodou uzavřenou po vzniku sporu,

2. dohodou umožňující spotřebiteli zahájit řízení u jiných soudů než těch, které jsou uvedeny v tomto oddíle, nebo

3. dohodou uzavřenou mezi spotřebitelem a jeho smluvním partnerem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto členského státu, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto členského státu přípustná.

73 „Majetkovými spory je třeba rozumět kontradiktorní řízení vedená o návrzích, jimiž se žalobce domáhá, aby žalovaný byl uznán povinným poskytnout mu majetkové plnění, to je zejména plnění peněžité, vydání věci, popř. jiné reálné plnění a zdržení se určité činnosti. Obecně je možno tento pojem vyložit tak, že zahrnuje všechny případy, kdy se účastník domáhá plnění, jež má majetkovou povahu či reflex...” Kučera(1989), str. 222.

74 § 85

Pravomoc

Pravomoc českých soudů ve věcech závazkových a jiných majetkových práv může být založena také ujednáním stran v písemné formě. Věcnou příslušnost českých soudů nelze však takovým ujednáním měnit.

§ 86

Sjednání příslušnosti zahraničního soudu

(1) Ujednáním stran v písemné formě může být ve věcech závazkových práv a v jiných majetkových

3.4.1.B Žaloby ze smluv bez určení jurisdikce

V případě, že strany opomenou ve smlouvě sjednat, který soudy, kterého státu mají pravomoc rozhodnout případné spory ze smlouvy, je třeba určit příslušný soud podle pravidel platných ve státě soudu, u něhož bylo zahájeno řízení.

Základem pro uznání pravomoci soudu daného státu mohou být

- a) místo plnění
- b) místo sjednání smlouvy
- c) smlouva se řídí právem daného státu
- d) místo porušení smlouvy.

Dále se zabývá pravomocí založenou na místě plnění ze smlouvy, neboť tak je určena podle Nařízení a pravomocí založenou na místě sjednání smlouvy, neboť je to kritérium používané v angloamerické právní kultuře, a je zajímavé porovnat, které z kritérií je v případě smluv uzavřených prostřednictvím internetu vhodnější.

Nařízení Brusel I

Nařízení určuje zvláštní příslušnost pro spory ze smluv v článku 5 odstavci 1, tato ustanovení se však nepoužijí na spotřebitelské smlouvy, neboť spotřebitel požívá zvláštní ochrany vyjádřené v článku 15.

právech sjednána i příslušnost zahraničního soudu. Ve věcech pojištění a spotřebitelských smluv je takové ujednání přípustné jen po vzniku sporu nebo jestliže umožňuje pouze pojistníkovi, pojištěnému, jiné oprávněné osobě, poškozenému nebo spotřebiteli zahájit řízení u soudu jiného státu.

(2) Jestliže byla sjednána příslušnost zahraničního soudu podle odstavce 1, je tím vyloučena pravomoc českých soudů; český soud však věc projedná, jestliže

- a) účastníci shodně prohlásí, že na ujednání netrvají,
- b) rozhodnutí vydané v cizině by nemohlo být uznáno v České republice,
- c) zahraniční soud odmítl se věcí zabývat, nebo
- d) ujednání o příslušnosti zahraničního soudu je v rozporu s veřejným pořádkem

Je-li předmětem sporu smlouva či nároky ze smlouvy, lze žalobu podat u soudu v místě, kde podle smlouvy bylo, nebo mělo být plněno. Místo plnění je určeno pro závazek, který je předmětem sporu⁷⁵, není tedy odvozován od smlouvy jako celku. Pokud nedošlo k faktickému plnění a místo plnění není uvedeno ve smlouvě, určí se podle práva rozhodného pro tuto smlouvu⁷⁶. Na základě zkušeností z aplikace Bruselské úmluvy, kdy určování místa plnění podle rozhodného práva bylo obtížné, obsahuje Nařízení speciální ustanovení týkající se dvou nejčastějších plnění - zboží a služeb. Nařízení stanoví, že pro účely tohoto ustanovení a pokud nebylo dohodnuto jinak, je místem plnění zmíněného závazku: v případě prodeje zboží místo na území členského státu, kam podle smlouvy zboží bylo, nebo mělo být dodáno, v případě poskytování služeb místo na území členského státu, kde služby podle smlouvy byly, nebo měly být poskytovány (čl. 5 odst. 1 pís.b)). V OSŘ není pro spory ze smluv stanoveno zvláštní pravidlo, pokud tedy nebudou splněny podmínky pro uplatnění Nařízení budou mít české soudy pravomoc, pokud bude mít žalovaný bydliště na území ČR.

Místo plnění a e-obchody⁷⁷

Při stanovení místa plnění u smluv uzavřených prostřednictvím internetu je potřeba rozlišovat mezi přímými e-obchody a nepřímými e-obchody⁷⁸⁷⁹. Nepřímé e-obchody, kdy se zapojení internetu omezuje na jeho funkci jako prostředku komunikace, s sebou nenesou z hlediska místa plnění žádné zvláštnosti proti jiným způsobem uzavřeným smlouvám, neboť plnění z těchto smluv je poskytováno offline, a tedy stejně, jako

75 „Za účelem zjištění místa plnění ve smyslu čl.5 Úmluvy z 28.září je třeba vzít do úvahy ten závazek, jenž odpovídá smluvnímu nároku, na kterém žalobce svou žalobu založil.“(Simon, str.2896) Rozsudek ESD ve věci 14/76 De Bloos SPR v Sociétés en commandite pas actions Bouyer, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976J0014:FI:NOT>

76 „Místo splnění sporného závazku v rámci výkladu článku 5(1) úmluvy z 27. září 1968 je třeba určit v souladu s právem, kterým se řídí sporný závazek, určeného v souladu s pravidly mezinárodního práva soukromého soudu, kterému byl spor předložen.“ (překlad autorka) Rozsudek ESD ve věci 12/76 ve věci Industrie Tessili Italiana Como v Dunlop AG, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976J0012:EN:HTML>

77 Podle definice OECD „zahrnuje elektronický obchod jakékoli obchodní transakce, které provádějí osoby fyzické i právnické, přičemž tyto transakce jsou založeny na elektronickém zpracování a přenosu dat“ <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/orientace-v-pravnich-ukonech/elektronicky-obchod-opu/1000818/7013/>

78 Více k přímým a nepřímým e-obchodům Svoboda a kol.str. 63.

79 Toto rozlišení je však irelevantní pro spotřebitelské smlouvy, které spadají do působnosti nařízení Brusel I, neboť tam bez ohledu na místo plnění může být spotřebitel žalován jen v místě svého domicilu a naopak spotřebitel může žalovat v místě svého domicilu či u obecného soudu žalovaného.

kdyby byla smlouva sjednána poštou. Jedná se o nákup hmotného zboží či fyzicky poskytnutých služeb sjednaných prostřednictvím webových stránek nebo elektronické pošty. Problematičtější jsou přímé e-obchody, při kterých dochází k objednávce, placení i plnění ze smlouvy online v reálném čase, jedná se o nehmotné statky (multimediální produkty, informace či software) a plnění je realizováno online.

Přímé e-obchody, místo plnění a mezinárodní pravomoc

V případě přímých obchodů, kdy je předmětem plnění digitalizované zboží (e-knihy, hudba či software), či služby (na zakázku vytvořený program, poradenství), je místo plnění nejisté a o vhodnosti tohoto kritéria pro určení příslušnosti existují pochybnosti⁸⁰. Julia Hörnle poukazuje na to, že u každého plnění realizovaného zcela online mohou být za místo plnění považována následující čtyři místa, přičemž každé z nich se může nacházet v jiném státě. Místem plnění dle Hörnle⁸¹ může být

- 1) *server, na němž je uložen materiál*, který je stahován, jelikož závazkem je zpřístupnění digitalizovaného zboží ke stažení, děje se tak právě na tomto serveru. Avšak zboží může být umístěno na jakémkoliv serveru na světě, případně i na více serverech naráz.
- 2) *Domicil poskytovatele*, jelikož je místem odkud poskytovatel nahrává digitalizované zboží, a tím jej činí přístupným.
- 3) *Umístění příjemcova poskytovatele internetových služeb*, neboť z jeho serveru je zaslán požadavek na stažení zboží a je na něj původně staženo.
- 4) *Umístění příjemcova osobního počítače*, neboť je to místo, kam skutečně stahuje zboží.

80 Doporučení komise Haagské konference pro Mezinárodní právo soukromé konstatovala, že je třeba rozlišovat elektronické smlouvy, které jsou realizovány offline a online „u prvně zmíněných jsou tradiční pravidla určování soudní pravomoci...relevantní a účinná. Na druhé straně u kontraktů zcela realizovaných online není relevantní ani místo plnění, ani místo činnosti.“ (Kessedjian, str. 19, překlad autorka).

81 Edwards, str. 126.

V okamžiku, kdy by místem plnění byl poskytovatel příjemcova připojení či umístění jeho počítače, by se možným fórem stal kterýkoliv stát na světě, kde je přístup k internetu, tato možnost je pro prodávajícího velmi nevýhodná, neboť žádným způsobem nemůže ovlivnit soudy, kterého státu budou příslušné, což při fyzickém doručování zboží či poskytování služeb může poměrně snadno učinit omezením zemí, do nichž doručuje.

Jelikož evropské právo se řídí autonomním výkladem, je třeba s definitivním určením, kde se nachází místo plnění v případě online realizovaných smluv počkat, jak je bude vykládat Evropský soudní dvůr.

Místo plnění se stalo předmětem diskuse o článku 6 předběžného návrhu úmluvy o pravomoci a uznání cizích soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních⁸² Haagské konference pro mezinárodní právo soukromé⁸³. Kde dle Torrese⁸⁴ zástupci Spojeného království předložili návrh, dle kterého by pro online smlouvy s online plněním bylo určeno specifické místo doručení, za které by bylo považována geografická adresa poskytnutá příjemcem jako místo dodání informace. Podle delegace Nového Zélandu bylo naopak speciální ustanovení zcela zbytečné, protože v případě, že by si strany nezvolily fórum, vždy je možné použít obecný soud žalovaného určený podle článku 3⁸⁵. Oba tyto postoje se shodují i s názorem Wang⁸⁶, podle které by v případě přímých e-obchodů mělo být za místo doručení považováno místo podnikání (domicil) příjemce zboží.

82 Článek 6 Smlouvy

Žalobce může žalovat ze smlouvy u soudu státu, v němž

a) v záležitostech souvisejících s dodáním zboží bylo dodáno zcela nebo částečně

b) v záležitostech týkajících se poskytnutí služeb, kde byla služba poskytnuta zcela nebo částečně

<http://www.hcch.net/upload/wop/jdgmpl1.pdf> (překlad autorka)

83 V říjnu 1999 se uskutečnilo páté setkání Zvláštní komise pro jurisdikci a rozsudky, kde vznikl Předběžný návrh

84 http://migueltorres.org/rutina/fichero_ESP.asp?id_ficheros=43

85 U fyzické osoby místo, kde obvykle pobývá. U jiných než fyzických osob potom statutární sídlo podle práva státu, podle jehož práva byla založena, místo, kde se nachází její ústřední správa, či hlavní místo ekonomické aktivity.

86 WANG, Faye Fangei. Obstacles and Solutions to Internet Jurisdiction A Comparative Analysis of the EU and US laws.

Místo sjednání smlouvy a e-obchody

Jiné právní řády⁸⁷, zejména v zemích angloamerické právní kultury, používají jako základ pro určení jurisdikce místo uzavření smlouvy. Toto pravidlo však vzniklo v dobách, kdy nebylo známo uzavírání smluv na dálku prostřednictvím pošty, a strany smlouvy tak byly v době uzavření smlouvy přítomny na jednom místě, od toho místa odvozená jurisdikce tak byla logická. S nástupem prostředků komunikace na dálku se však toto pravidlo stává méně logickým. V současné době, již místem uzavření smlouvy není místo, na kterém se k jejímu uzavření strany sešly, ale místo, kde byl vykonán akt nezbytný k vzniku závaznosti smlouvy⁸⁸. Obecně je posledním nezbytným aktem přijetí nabídky⁸⁹.

S přijetím nabídky v prostředí internetu souvisí dva okruhy problémů. První otázkou je, co je nabídkou a co jejím přijetím, druhou pak kdy a kde je přijetí účinné.

Otázka, zda nabídka zboží na webových stránkách je návrhem k uzavření smlouvy a tady přijetím této nabídky vzniká smlouva, či je nabídka zboží na webové stránce pouze výzvou k jednání (*invitation ad offerendum*), je řešena analogicky s vystaveným zbožím v obchodě, a tak je obecně nabídka na webové stránce považována za výzvu k podání nabídek, ne za nabídku a tedy tím, kdo činí nabídku je kupující, smlouva je pak uzavřena přijetím této nabídky prodávajícím. Dle Svobody a kol.⁹⁰ je tomu tak v případě nepřímých e-obchodů, kdy je smlouva uzavřena elektronicky, avšak zboží je poskytováno off-line, důvodem je omezené množství nabízeného zboží či služby, které je prodejce schopen dodat⁹¹, a téměř neomezený počet potenciálních kupujících, což by mohlo vést k nemožnosti splnit dodávku zboží či služby, a tedy k odpovědnosti za škodu vzniklou nesplněním smlouvy. Naopak při přímých obchodech, kdy je k dispozici neomezené množství zboží či služby (neboť se jedná o nehmotné statky), lze naopak

87 Například Anglie, Spojené státy americké, Austrálie, ale i Čínská lidová republika a do určité míry i Švédsko (Svantesson, str. 265)

88 Jaký akt je posledním nezbytným k uzavření smlouvy, je upraveno v právních řádech jednotlivých států.

89 U přímých e-obchodů je to přijetí nabídky zveřejněné na internetu a u nepřímých e-obchodů je to potvrzení nabídky učiněné na základě výzvy k jednání zveřejněné na internetu podrobněji viz níže.

90 Svoboda, str. 158

91 Podrobně Svoboda a kol. Str. 158 a Edwards, str. 102

považovat nabídku zboží za návrh smlouvy a smlouva je uzavřena přijetím této nabídky kupujícím.

K uzavření smlouvy na internetu může dojít několika způsoby, nejčastěji prostřednictvím webové stránky nebo elektronickou poštou. Elektronická pošta je dle Svobody a kol. v českém právu bezproblémová, neboť se jedná „jen o novější druh přenosu projevu vůle“, v tom případě je potom smlouva uzavřena okamžikem, kdy je účinné přijetí návrhu a to se stane ve chvíli, kdy vyjádření souhlasu s návrhem dojde navrhovateli⁹².

Ve státech angloamerické právní kultury však i tato forma uzavírání smluv není zcela bezproblémová, neboť panuje nejistota o tom, zda se v případě elektronické pošty uplatní tzv. „postal rule“ (poštovní pravidlo), které stanoví, že přijetí návrhu je účinné ve chvíli, kdy bylo předáno poště. Toto pravidlo vychází z toho, že ve chvíli, kdy osoba, jíž byl návrh učiněn (dále akceptant), předá přijetí návrhu poště, udělala maximum pro její doručení. Na druhé straně stojí prostředky bezprostřední komunikace (zjm. telefon), při jejichž využití ví akceptant bez odkladu, zda došlo či nedošlo k přerušení komunikace, a tedy zda bylo jeho přijetí nabídky doručeno. Diskuse o tom, že e-mail umožňuje bezprostřední komunikaci, a tedy je přijetí účinné doručením,⁹³ či naopak bezprostřední není, a tedy účinek přijetí nastává předáním k doručení, nemá jednoznačné řešení⁹⁴. Zajímavé řešení, i když v jiné souvislosti⁹⁵, nabízí Jan Vučka, který e-mail vzhledem k tomu, že jeho doručení trvá nějaký čas a pro jeho přečtení je ještě potřeba aktivity ze strany příjemce, tedy jeho otevření, přirovnává spíše ke klasické poště, a spojení prostřednictvím www rozhraní, které je v podstatě okamžité, a tedy je možné je přiblížit telefonickému hovoru, lze podle něj považovat za přímou komunikaci.

92 Občanský zákoník 40/1964 Sb. §43c a §44. V případě použití prostředku komunikace na dálku je „objednávka a potvrzení jejího obdržení považovány za doručené, pokud se s nimi strany, jimž byly určeny, mohou seznámit.“ § 53 odst. 5.

93 „...analogii s bezprostřední komunikací lze dovodit i z toho, že do doručení není zapojena třetí osoba na rozdíl od pošty či telegramu. A také, jelikož je e-mail rychlý a jeho doručení trvá pouze několik sekund či minut...“ (Edwards, str 105, překlad autorka).

94 Více viz Edwards, str.103-106.

95 V článku týkajícím se obecně e-smluv se zabývá účinností návrhu smlouvy učiněného prostřednictvím www rozhraní a e-mailem, a to zejména z hlediska lhůty pro jeho přijetí. <http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=71656>

Z výše uvedeného lze usoudit, že v případě, že je internet pouhým prostředkem sjednání smlouvy a plnění je poskytováno v reálném světě a má hmotnou podobu, je místo plnění vhodným kritériem pro určení příslušnosti soudu, neboť o tom, kde je takovým způsobem plněno, by nemělo být pochyb, a obě strany tak mohou předvídat soudy, kterého státu budou mít pravomoc. Pokud však prostřednictvím internetu dochází i k plnění jako takovému, je místo plnění obtížněji určitelné a pro smluvní strany méně zjevné, v takovém případě by jiným způsobem určená příslušnost mohla přinést více jistoty do smluvních vztahů. Avšak místo uzavření smlouvy, druhé ze zmíněných kritérií, prostřednictvím internetu samo o sobě vyvolává řadu otázek s nejednoznačnými odpověďmi, a proto se ani ono nezdá být vhodným řešením. V případech, kdy jak uzavření smlouvy, tak její realizace probíhá pouze v prostředí internetu, je otázkou, zda by nebylo ideálním řešením vytvoření pravidla určování soudní pravomoci specifického pro smlouvy na plnění realizovaná prostřednictvím internetu, které by jednoznačně a předvídatelně určilo stát, jehož soudy mají pravomoc spor rozhodnout, či ještě lépe neuvažovat možnosti vytvoření alternativního mechanismu pro řešení těchto sporů jako jsou dnes již existující online řešení sporů, neboť jestliže strany jsou v kontaktu prostřednictvím určitého média, pak je jen přirozené stejnou cestou řešit případné spory z tohoto kontaktu plynoucí⁹⁶.

Neplatnost smluvní volby fóra

K uplatnění výše zmíněných pravidel pro určení soudní pravomoci některého státu dochází nejen při opomenutí určení soudní pravomoci ve smlouvě, ale i v případě neplatnosti takového ustanovení. Pro platnost takového ujednání je nezbytné splnění všech náležitostí právních úkonů, vyžadovaných právem rozhodným pro danou smlouvu. V čl. 23 Nařízení⁹⁷, je navíc vysloven požadavek písemné formy, či formy která odpovídá zvyklostem zavedeným mezi stranami, či v mezinárodním obchodě obchodním zvyklostem. Písemné formě na roveň jsou postaveny veškerá sdělení

⁹⁶ V případě, že by tato forma řešení sporů ze smluv uzavřených a realizovaných v prostředí internetu byla velmi rozšířená či dokonce jediná možná, byl by už pouhý krůček k tomu, aby byly sjednoceny i hmotně-právní normy, jimiž by se tyto vztahy řídily.

⁹⁷ Viz poznámka pod čarou 71.

elektronickými prostředky, která umožňují trvalý záznam. Speciální požadavky jsou pak stanoveny pro sjednání soudní příslušnosti ve spotřebitelských smlouvách.

Ochrana slabší smluvní strany

Spotřebitel je při uzavírání smluv s podnikateli považován za slabší smluvní stranu, a proto je mu často poskytována zvláštní ochrana. Děje se tak jak při určování práva rozhodného⁹⁸, tak i při určování soudní pravomoci⁹⁹. Tato ochrana se soustředí na to, aby i v případě přeshraničního obchodu byly respektovány kogentní normy, chránící spotřebitele v jeho domovském státě¹⁰⁰. Těmto normám není možné se vyhnout ani v případě, že bylo ve smlouvě určeno jako rozhodné právo jiného státu, v tom případě se použijí normy práva dohodnutého, avšak pouze pokud poskytují spotřebiteli ochranu vyšší nebo stejnou, jakou by měl při uplatnění domovského práva, jestliže dohodnuté právo neposkytuje spotřebiteli alespoň stejnou ochranu jako jeho právo domovské, použijí se normy jeho domácího státu.

Co se týče jurisdikce, je ochrana směřována k tomu, aby na jedné straně vysoké náklady a logistické komplikace spojené s vedením sporu v zahraničí neodradily spotřebitele od obrany jeho práv a na straně druhé, aby nebyl vystaven zmíněným obtížím v případě, že je na straně žalované.

Tento přístup vychází z toho, že spotřebitel má menší ekonomickou sílu a často i znalosti v právní oblasti, a podnikatel na straně druhé je profesionálem, který je lépe vybavený k vedení sporu v zahraničí, a to jak z hlediska nákladů s tím spojených, tak i z hlediska odborného.

Pokud však do vztahu podnikatel prodejce vstupují zmíněné vlastnosti internetu, který s nízkými náklady umožňuje oslovit řadu zákazníků, je zjevné, že mezinárodní

98 V evropském právu Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy

99 V evropském právu Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

100 Kromě chválné snahy chránit spotřebitele, který si musí osvojit normy pouze jednoho státu, je toto pravidlo významné i z hlediska volného obchodu, když by prodávající ze států se slabší ochranou spotřebitele mohli nabízet nižší cenu, neboť by se jich netýkaly povinnosti a náklady s přísnější právní úpravou spojené.

obchod je přístupný nejen velkým společnostem, ale i podnikajícím jednotlivcům, jejichž schopnost seznámit se s právními řády více zemí a účastnit se v těchto zemích řízení jsou omezenější. Na straně druhé pak internet poskytuje zákazníkům řadu výhod včetně možnosti porovnat ceny a vybírat z nabídky mnoha prodejců, a tedy i v případě, že se jedná o velkou společnost, která teoreticky má silnější vyjednávací pozici, spotřebitel nemusí přistoupit na jím nabízené podmínky¹⁰¹, tedy ani na klauzuli o volbě fóra pro případné spory a nalézt alternativního prodejce právě za využití výhod, které mu internet poskytuje. Asymetrie právní úpravy zvýhodňující spotřebitele přestává být příliš odůvodněná.

Nařízení

U spotřebitelských smluv, stejně jako u smluv pojistných a pracovních je zvláštní příslušnost vedena snahou chránit slabší stranu sporu, je tak činěno na jedné straně prostřednictvím jednostranné výlučné příslušnosti, kdy slabší strana (spotřebitel) může být žalována pouze u soudu členského státu, ve kterém má bydliště, na druhé straně možností žalovat silnější stranu jak v místě určeném podle obecné či zvláštní příslušnosti, ale také ve státě, kde má žalující slabší strana bydliště.

Podmínky pro užití ustanovení zvýhodňujících spotřebitele

V podmínkách pro užití ustanovení zvýhodňujících spotřebitele došlo ke změně mezi zněním Bruselské úmluvy a Nařízením Brusel I. Bruselská úmluva čl. 13 odstavec 3¹⁰²

101Rozhodnutí Vrchního soudu v New Jersey Caspi et al. v. Microsoft z roku 1999 poukazuje na to, že aby bylo ujednání o volbě fóra neplatné, je potřeba více než pouhý rozdíl ve velikosti obou stran, neplatnost je možné přiznat pouze, pokud nerovnost ve velikosti měla za následek nerovnost vyjednávací síly a byla nečestně využita silnější stranou.

<http://legal.web.aol.com/decisions/dlother/caspi.html>

102Článek 13 Bruselské úmluvy, neoficiální překlad z rozhodnutí ESDve věci C-27/02 Petra Engler v. Janus Versand GmbH

Ve věcech týkajících se smlouvy uzavřené osobou pro účel, který se netýká jeho profesionální nebo podnikatelské činnosti, dále jen ‚spotřebitel‘, se příslušnost určuje podle tohoto oddílu, aniž jsou dotčeny články 4 a čl. 5 bod 5:

- 1) jedná-li se o koupi movitých věcí na splátky;
- 2) jedná-li se o půjčku návratnou ve splátkách nebo o jiný úvěrový obchod určený k financování koupě takových movitých věcí nebo
- 3) u jiných smluv, jejichž předmětem je poskytnutí služeb nebo movité věci, jestliže:
 - a) ve státě bydliště spotřebitele předcházela uzavření smlouvy zvláštní, výslovně jemu určená nabídka nebo reklama a

požadovala, aby uzavření smlouvy předcházela zvláštní, výslovně jemu určená nabídka nebo reklama ve státě bydliště spotřebitele a aby spotřebitel v tomto státě učinil nezbytné právní úkony směřující k uzavření smlouvy. V nařízení zůstala zachována, i když pozměněna, podmínka první, avšak druhá byla vypuštěna¹⁰³. Stalo se tak právě kvůli novým možnostem komunikace prostřednictvím internetu. První podmínka byla změněna tak, že nahrazením „učinění zvláštní nabídky či zaměření reklamy na členský stát spotřebitele“ za „zaměření se na členský stát jakýmkoliv prostředky“¹⁰⁴ byla nabídka zboží na internetu postavena na stejnou úroveň jako zvláštní nabídka a reklama¹⁰⁵, Hospodářský a sociální výbor nepovažoval takové ustanovení pro potřeby e-obchodu za dostatečně jasné a budící důvěru, Evropský parlament dokonce navrhoval nový odstavec článku 15, vyjasňující pojem „směřování aktivit“¹⁰⁶. Avšak v Nařízení zůstala prostá formulace čekající na výklad Evropského soudního dvora. Druhá podmínka byla zcela vypuštěna, neboť v době internetu je pro spotřebitele obtížně zjištělné, kde došlo k právním úkonům nezbytným k uzavření smlouvy.¹⁰⁷

b) spotřebitel v tomto státě učinil nezbytné právní úkony směřující k uzavření smlouvy.

103Článek 15 Nařízení 44/2001

1. Ve věcech týkajících se smlouvy uzavřené spotřebitelem pro účel, který se netýká jeho profesionální nebo podnikatelské činnosti, se příslušnost určuje podle tohoto oddílu, aniž jsou dotčeny články 4 a čl. 5 bod 5),

a) jedná-li se o koupi movitých věcí na splátky;

b) jedná-li se o půjčku návratnou ve splátkách nebo o jiný úvěrový obchod určený k financování koupě takových movitých věcí nebo

c) ve všech ostatních případech, kdy byla smlouva uzavřena s osobou, která provozuje profesionální nebo podnikatelské činnosti v členském státě, na jehož území má spotřebitel bydliště, nebo pokud se jakýmkoli způsobem taková činnost na tento členský stát nebo na několik členských států včetně tohoto členského státu zaměřuje, a smlouva spadá do rozsahu těchto činností.

104Taxativní výčet, co mohou tyto prostředky představovat viz níže rozhodnutí ESD ve spojených věcech C-585/08 a C-144/09

105Opinion of the Economic and Social Committee on the ‘Proposal for a Council Regulation (EC) on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgements in civil and commercial matters’ (2000/C 117/02) bod 4.2.1.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:117:0006:0011:EN:PDF>

106„Výrazem „směřování takových aktivit“ má být myšleno, že obchodník musí úmyslně směřovat své aktivity podstatným způsobem do tohoto jiného členského státu a nebo několika zemí včetně členského státu. Při určování, zda obchodník směřoval své aktivity takovým způsobem, by měly soudy zohlednit všechny okolnosti případu, včetně jakýchkoliv pokusů prodejce o ohrazení jeho obchodních operací proti spotřebitelům majícím bydliště v konkrétních členských státech“

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:146:0094:0101:EN:PDF>

107Dle Grahama (2000) Technicky vzato, smlouva není nikdy uzavírána na počítači spotřebitele, ale na serveru prodejce, a tedy by druhá podmínka nebyla nikdy naplněna, pokud by server nebyl umístěn ve státě bydliště spotřebitele. Toto platí, ač to Graham nezdůrazňuje, pro zcela online realizované smluvní vztahy, neboť jinak je smlouva uzavřena až prodejcovým přijetím nabídky kupujícího.

Pro určení soudní příslušnosti u spotřebitelských smluv¹⁰⁸ se obligatorně použije pravidel oddílu 4 Nařízení Brusel I. Co je rozuměno spotřebitelskou smlouvou je v Nařízení stanoveno v článku 15¹⁰⁹, ve vztahu k internetu je zejména významné písmeno c) prvního odstavce, ve kterém je za spotřebitelskou smlouvu označena smlouva uzavřená spotřebitelem a osobou, která provozuje nebo směřuje jakýmkoliv způsobem profesionální nebo podnikatelskou činnost do členského státu, na jehož území má spotřebitel bydliště. V případě provozování podnikatelské činnosti nevystávají větší obtíže. Problematické se už při projednávání návrhu nařízení ukázalo směřování podnikatelské činnosti, kdy tato formulace vyvolala u podnikatelů obavu, že při použití internetu, tedy prodeji prostřednictvím webové stránky, by mohli být žalováni ve všech státech, v nichž je tato stránka přístupná, tedy zpravidla ve všech státech¹¹⁰. Tato obava by mohla vést k neochotě malých a středních podnikatelů využívat při své činnosti internet, aby se vyhnuli nutnosti seznámit se s právními řády všech členských zemí a nevystavili se nákladům a obtížím spojeným se soudním řízením v cizí zemi. Zásadní otázkou tak bylo, zda pouhé zřízení webové stránky nabízející zboží a služby je možné považovat za směřování podnikatelských aktivit do všech států, kde může být tato

108 Spotřebitelská smlouva je smlouva uzavřená mezi spotřebitelem pro účel, který se netýká jeho profesionální nebo podnikatelské činnosti. ESD judikoval (Bertrand v. Paul Ott KG, 150/77) ještě ve vztahu k Bruselské úmluvě, že pojem spotřebitel je třeba vykládat restriktivně, neboť „v souladu s účelem sledovaným oddílem 4, omezuje výklad jurisdikční výhody ...na ty kupující, kteří takovou ochranu potřebují, jejichž postavení je v porovnání s prodávajícím slabší z důvodu, že jsou soukromým a konečným spotřebitelem a nekupují zboží v rámci podnikání či své profesní činnosti.“ (Simon in Drápal, str. 2932.)

109 Článek 15 Nařízení 44/2001

1. Ve věcech týkajících se smlouvy uzavřené spotřebitelem pro účel, který se netýká jeho profesionální nebo podnikatelské činnosti, se příslušnost určuje podle tohoto oddílu, aniž jsou dotčeny články 4 a čl. 5 bod 5),

a) jedná-li se o koupi movitých věcí na splátky;

b) jedná-li se o půjčku návratnou ve splátkách nebo o jiný úvěrový obchod určený k financování koupě takových movitých věcí nebo

c) ve všech ostatních případech, kdy byla smlouva uzavřena s osobou, která provozuje profesionální nebo podnikatelskou činnost v členském státě, na jehož území má spotřebitel bydliště, nebo pokud se jakýmkoli způsobem taková činnost na tento členský stát nebo na několik členských států včetně tohoto členského státu zaměřuje, a smlouva spadá do rozsahu těchto činností.

2. Nemá-li smluvní partner spotřebitele bydliště na území některého členského státu, avšak v některém členském státě má pobočku, zastoupení nebo jinou provozovnu, je s ním při sporech vyplývajících z jejich provozu jednáno tak, jako by měl bydliště na území tohoto státu.

3. Tento oddíl se nevztahuje na přepravní smlouvy, kromě případu, kdy smlouva poskytuje kombinaci dopravy a ubytování zahrnutou v ceně.

110 Více viz. Edwards, str. 128-129, Gusaková str. 33-34

http://www.elsa.org/fileadmin/user_upload/elsa_international/PDF/SPEL/SPEL04_1_GUSAKOVA.pdf

stránka zobrazena. V této souvislosti též Evropský parlament navrhoval vyjasnění již v preambuli Nařízení, avšak nakonec byl celý bod 13 odůvodnění týkající se e-obchodu vypuštěn včetně vysvětlení, že aktivity jsou směřovány do určitého státu, je-li v tomto státě stránka aktivní¹¹¹. Vysvětlení, co může být považováno za směřování aktivit, tak bylo ponecháno na autonomním výkladu Evropského soudního dvora.

Do prvního sporu týkajícího se článku 15 se jeho vysvětlení snažila nauka. V případě inzerce a prodeje na internetu je podle Simona pro směřování aktivit do státu domicilu spotřebitele dostatečné to, že je v tomto státě inzerce či prodej dostupná, a to ať už se jedná o stránky aktivní, nebo pasivní, pokud je současně nabízeno i zaslání nabízeného zboží a spotřebitel na základě této informace přistoupí k uzavření smlouvy týkající se takto nabízeného zboží. „Podstatnou je výzva prodávajícího k objednavce zboží a následný prodej zboží v souladu s touto výzvou.“ (Simon in Drápal, str.2936).

K otázce výkladu článku 15 odstavce 1 písmena c) se vztahuje rozsudek ESD 2011/C 55/06¹¹², kdy soudu byla předložena předběžná otázka týkající se minimálních znaků internetové stránky, které jsou nezbytné pro to, aby bylo možné považovat na ní nabízené služby za činnosti „zaměřené“ na členský stát, ve kterém má spotřebitel své bydliště. Soud se vyjádřil, že

„(z)a účelem určení, zda podnikatel, jehož činnost je prezentována na jeho internetové stránce nebo na internetové stránce jeho zprostředkovatelské společnosti, může být považován za podnikatele „zaměřujícího“ činnost na členský stát, na jehož území má spotřebitel své bydliště ve smyslu čl. 15 odst. 1 písm. c) nařízení č. 44/2001, je třeba ověřit, zda před případným uzavřením smlouvy se spotřebitelem z uvedených internetových stránek a celkové činnosti podnikatele vyplývalo, že podnikatel zamýšlel obchodovat se spotřebiteli s bydlištěm v jednom či více členských státech, včetně členského státu, ve kterém má spotřebitel bydliště, v tom smyslu, že byl připraven uzavřít s nimi smlouvu.“

¹¹¹<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:146:0094:0101:EN:PDF>

¹¹²Rozsudek ESD ve věci C-144/09 ze dne 7. prosince 2010, žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Oberster Gerichtshof — Rakousko — Peter Pammer v. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08), Hotel Alpenhof GesmbH v. Oliver Heller

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008J0585:CS:HTML>

Za indicie, že činnost podnikatele je zaměřena na členský stát v němž má spotřebitel bydliště, je možné považovat následující, avšak nejen ty, neboť výčet není taxativní:

- použití jiného jazyka nebo jiné měny, než jsou jazyk nebo měna, které jsou obvykle používány v členském státě, ve kterém má podnikatel sídlo s možností provést rezervaci a potvrdit ji v tomto jiném jazyce,
- uvedení telefonického spojení s mezinárodním předčíslem
- vynaložení nákladů na službu sponzorovaných odkazů na internetu s cílem usnadnit spotřebitelům s bydlištěm v jiných členských státech přístup na stránku podnikatele nebo jeho zprostředkovatele
- použití jiného jména domény prvního řádu, než je doména členského státu, ve kterém má podnikatel sídlo
- uvedení mezinárodní klientely složené ze zákazníků s bydlištěm v jiných členských státech.

Naproti tomu pouhá dostupnost internetové stránky podnikatele nebo jeho zprostředkovatelské společnosti v členském státě, na jehož území má spotřebitel bydliště, nepostačuje. ESD judikoval, že pro účely použitelnosti čl. 15 odst. 1 písm. c) musí podnikatel projeviti svou vůli navázat obchodní vztahy se spotřebiteli z jednoho nebo více členských států, mezi kterými je i členský stát, na jehož území má spotřebitel své bydliště (bod 75)¹¹³.

Tato úprava je platná pro spory ze spotřebitelských s mezinárodním-komunitárním prvkem, pro ostatní platí obecná úprava v občanském soudním řádu, který neobsahuje speciální ustanovení týkající se spotřebních smluv. Spotřebitele stejně jako podnikatele je ve sporech ze spotřebitelských smluv možné žalovat jestliže, je dána příslušnost českých soudů.

¹¹³Viz poznámka 112

Smluvní ujednání o soudní pravomoci ve spotřebitelských smlouvách a nepřiměřené podmínky

Jak bylo výše zmíněno, ideálním řešením pro určení soudní pravomoci státu je smluvní ujednání, kterým si strany dohodnou soudy, kterého státu mají pravomoc jejich smluvní spory rozhodnout. Toto smluvní ujednání však v případě spotřebitelských smluv musí splňovat určité podmínky, jinak je považováno za nepřiměřené a nejsou pro spotřebitele závazné, a ten tak nepozbývá svých práv vyplývajících z nařízení Brusel I. Za nepřiměřené jsou podle článku 3 odstavce 1 Směrnice Rady 93/13 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách považovány takové podmínky, které nebyly sjednány individuálně, jsou v rozporu s požadavkem nepřiměřenosti a způsobují významnou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran.

Za nepřiměřenou podmínku je v demonstrativním výčtu v příloze směrnice označeno i „zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů“. U spotřebitelských smluv je taktéž nařízením omezena možnost smluvního určení příslušného soudu. Soud odlišný od toho určeného podle Nařízení je možné určit pouze po vzniku sporu (bod 1, čl. 17), umožňuje-li to spotřebiteli zahájit řízení u jiných soudů, než je uvedeno v Nařízení (bod 2, čl. 17) či soudu, v němž mají oba smluvní partneři obvyklý pobyt v době uzavření smlouvy (bod 3. čl. 17).

4 Vývoj výkonu pravomoci soudů v USA

Ve Spojených státech amerických (dále jen USA) mají velký podíl na vytváření práva soudní rozhodnutí, činnost soudů je zejména důležitá ve chvílích, kdy dochází k vývoji ve společnosti. Díky systému soudcovského práva mohly Spojené státy flexibilně reagovat na rozvoj internetu a specifické problémy sporů s ním souvisejících.

I ve Spojených státech amerických existuje obecná a zvláštní soudní pravomoc. Celkové vymezení, kdy je možné podřídit žalovaného jurisdikci daného státu poskytl Nejvyšší soud (Supreme Court), který vydal v roce 1945 rozhodnutí v případě *International Shoe Co. v. Washington*, ve kterém konstatuje že, „aby byl obžalovaný podřízen rozhodnutí in personam, pokud není přítomen v místě fóra, je třeba, aby měl určitá minimální spojení s místem fóra, a aby bylo zachováno tradiční pojetí fér play a hmotné spravedlnosti“ (Awoyemi, str. 39, překlad autorka). Na základě tohoto rozhodnutí mnoho států federace novelizovalo své předpisy tzv. long-arm statutes a rozšířilo v rámci ústavních mezí pravomoc svých soudů i na nerezidenty. Nejvyšší soud v tomto rozhodnutí také načrtl body, kterých se soudy při určování své jurisdikce mají řídit a ve kterých je vyjádřena obecná i zvláštní jurisdikce¹¹⁴.

4.1 Obecná soudní pravomoc

Obecná soudní pravomoc je stanovena tam, kde žalovaný nerezident má natolik podstatné kontakty¹¹⁵ s forem, že ospravedlňují výkon pravomoci soudů daného státu i pro spory, které nevyplývají z kontaktů žalovaného s tímto státem. Obecná jurisdikce se

114, „Pokud soud prokáže následující mezníky, může uplatnit jurisdikci nad žalovaným s bydlištěm v jiném státě. ... 1) žalovaný má minimální kontakty se státem; 2) pokud je dán takový kontakt, stát může být oprávněn podřídit žalovaného své jurisdikci ve sporech vyvstávajících z těchto kontaktů; nebo 3) pokud žalovaný zachovává trvalé a podstatné kontakty se státem, tento stát může bezpochyby podřídit tohoto žalovaného své jurisdikci v žalobách, které z těchto kontaktů vyplývají, a může být oprávněn vykonávat pravomoc i v žalobách nevztahujících se k činnosti ve státu fóra.“ (Awoyemi, str. 39, překlad autorka) První dva body se vztahují ke zvláštní pravomoci, druhá věta třetího pak k pravomoci obecné.

115 Za takové jsou považovány kontakty průběžné, systematické a trvalé (Svantesson, str. 134).

však zřídka kdy uplatňuje ve sporech spojených s internetem, neboť pouhá přítomnost na internetu není dostatečná pro její určení¹¹⁶.

4.2 Osobní pravomoc soudů

Doktrína zvláštní osobní pravomoci soudů¹¹⁷ se v USA vyvíjela. Původně vykonávaly soudy osobní pravomoc pouze nad osobami přítomnými ve státě, ve kterém byla podána žaloba. S rozvojem dopravních a komunikačních prostředků však docházelo stále častěji ke sporům osob z různých států, a tak prostřednictvím judikatury byla postupně osobní jurisdikce rozšiřována. Zprvu nezbytná fyzická přítomnost byla nahrazena „minimálními kontakty“, jejichž definice se průběhem času pod vlivem změny technologií vyvíjela od původního testu minimálních kontaktů přes „vědomé využití“, „klouzavou škálu Zippo“ k testu „zacílení“ (ekonomických aktivit) a testu „efektu“ (občanskoprávních deliktů). Obecně je možné označit osobní jurisdikci tak, jak ji uplatňují soudy USA za založenou na aktivitě.¹¹⁸

V současné době je vodítkem pro určení, zda daný soud má zvláštní osobní pravomoc, tzv. trojhrotý test (three-prong test), který vychází z několika rozhodnutí amerického Nejvyššího soudu. První hrot představuje požadavek (tzv. minimálního kontaktu), aby žalovaný vědomě směřoval své aktivity ke státu fóra¹¹⁹ nebo záměrně

116 Svantesson 135, V jednom z prvních případů týkajících se internetu Inset Systems, Inc. v. Instruction Set, Inc. soud rozhodl o tom, že je příslušný, neboť považoval dostupnost webových stránek společnosti a provozování bezplatné telefonní linky za „trvajícím vědomým směřováním jeho reklamních aktivit do státu fóra.“ Další soudy však shledali takto široce pojatou osobní jurisdikci za snadno napadnutelnou požadavkem na spravedlivý proces, a tak samotná propagace na internetu není považována za dostatečnou k výkonu jurisdikce. (Awoyemi str. 45-46). V jiném případě Bentususan Restaurant Corp. v. King soud „vysvětlil, že provozování webové stránky je jako uvedení zboží do oběhu, může se zdát celonárodní – či dokonce celosvětové- avšak, bez dalšího není aktem záměrného směřování do státu fóra.“ (Awoyemi, str. 47)

117 Osobní pravomoc (personal jurisdiction) může být definována jako „právo soudu povolát před sebe osobu, aby odpověděla na tvrzení vznesená druhou stranou“ Cheryl, str. 9, překlad autorka

118 O jurisdikci založené na aktivitě viz více v Pocar str. 17-19.

119 Společnost International Shoe Co. sídlila v Delaware a na území státu Washington zaměstnávala několik prodejců, kteří však neměli autorizaci provádět obchody, a tedy všechny transakce probíhaly technicky v Delaware, soudy ve Washingtonu však tvrdily svoji příslušnost pro spor a Nejvyšší soud jejich názor potvrdil s tím, že společnost vykonávala stálou a trvajícím spíše než nepravidelnou a nahodilou činnost na území státu, což představuje dostatečný podklad pro jurisdikci. A to i vzhledem k tomu, že společnost těžila z výhod a ochrany předpisů státu Washington při svém jednání.

využil výhody fóra pro své aktivity¹²⁰. Dále musí žaloba vycházet z těchto aktivit žalovaného, tedy předmět sporu se musí vztahovat k činnosti žalovaného, která má spojení s fórem. A v neposlední řadě musí být naplněn požadavek spravedlivého procesu a rozumnosti uplatnění jurisdikce státu fóra, tento požadavek vyplývá z potřeby předvídatelnosti práva, tedy i toho, aby žalovaný předpokládal vzhledem ke svým aktivitám, že by mohl být postaven před soud tohoto státu¹²¹.

4.3 Osobní pravomoc a internet

4.3.1 Klouzavá škola Zippo

S rozšířením obchodní činnosti na internetu se soudy potýkaly s potřebou vymezit, co je možné považovat za kontakt dostatečný pro určení jurisdikce daného státu. V této souvislosti se proslavilo rozhodnutí ve věci *Zippo Manufacturing Company v. Zippo Dot Com, Inc*¹²², které dalo vznik tzv. Zippo klouzavé škále¹²³. Soud rozdělil pro

<http://www.lawnix.com/cases/international-shoe.html>

120 Nejvyšší soud došel v případě *Hanson v. Denckla* (1958) k závěru, že osobní pravomoc soudů pro nerezidenty stanovená v případě *International Shoe Co. v. Washington* má své meze, které mají zabránit tomu, aby byli žalovaní vystaveni nákladům a obtížím při sporu ve vzdáleném státě, se kterým mají pouze nahodilý a zřídka kontakt. Aby tedy bylo možné žalovaného podřídit osobní jurisdikci je nutné, aby ve státě fóra záměrně využil výhod k provádění dané činnosti. www.lawnix.com/cases/hanson-denckla.html

121 V případě *World-Wide Volkswagen Corp. v. Woodson* (1980), kde rodina Robinsnových zakoupivši vůz v New Yorku, které při cestě přes Oklahomu vznikla škoda kvůli vznícení vozu, žalovala společnost v Oklahomě a místní soud uznal v tomto případě svoji jurisdikci, neboť prodejce mohl předvídat, že vůz může být účasten nehody i v jiném státě, než v jakém byl zakoupen. Nejvyšší Soud však došel k závěru, že samotná předvídatelnost postavení před soud v daném státě není dostatečná pro odůvodnění rozšíření osobní jurisdikce soudu. <http://www.lawnix.com/cases/world-wide-volkswagen-woodson.html>

122 *Zippo Manufacturing Company v. Zippo Dot Com, Inc.* 952 F.Supp.1119 (W.D. Pa 1997) byl spor týkající se doménového jména.

123 V tomto sporu soud došel k závěru, že „pravděpodobnost výkonu osobní jurisdikce je přímo úměrná povaze a kvalitě obchodní činnosti, kterou entita prostřednictvím internetu provozuje. ... Na jedné straně škály jsou situace, kdy žalovaný zjevně obchoduje prostřednictvím internetu. Pokud žalovaný uzavírá smlouvy s rezidenty cizích jurisdikcí, které zahrnují vědomý a opakovaný přenos počítačových souborů přes internet, osobní jurisdikce je vhodná. Na druhé straně jsou situace, kdy žalovaný pouze vystavil informaci na internetové webové stránce, která je dostupná uživatelům v zahraničních jurisdikcích. Pasivní webové stránky činí jen o málo více, než je pouhé zpřístupnění informace těm, koho zajímají a není základem pro výkon jurisdikce. V mezuprostoru se nacházejí webové stránky interaktivní, kde si uživatel může vyměňovat informace s hostitelským serverem. V těchto případech je výkon jurisdikce určen zjišťováním úrovně interaktivity a obchodní povahy výměny informací, ke které na webové stránce dochází.“

potřeby určení jurisdikce webové stránky na obchodní (aktivní), interaktivní a pasivní.

Obchodní (aktivní) stránky jsou takové, na kterých provozovatel vstupuje vědomě a opakovaně uzavírá smlouvy s rezidenty státu, a v takovém případě má soud tohoto státu jurisdikci. Pasivní stránky pak slouží pouze ke zveřejnění informací a nezakládají osobní jurisdikci státu, ze kterého jsou tyto stránky dostupné. V mezipolí se pak nacházejí stránky interaktivní, které sice umožňují výměnu informací s provozovatelem, ale nejedná se o stránky aktivní, v těchto případech závisí rozhodnutí o podřízení osobní jurisdikci na míře interaktivity a obchodní povaze vyměňovaných informací.

Tato škála však při aplikaci narazila na problémy a nebyla přijímána bezvýhradně. Problematickým se ukázalo zejména to, že velké množství případů spadá právě do mezipolí, kde soudy stejně musí posuzovat míru interaktivity a vztah ke státu fora. Samotná interaktivita stránky není dostatečným základem pro jurisdikci, pokud s ní nesouvisí spor a také pokud se jedná o nezáměrný či nahodilý kontakt se státem fora. Soudy v této souvislosti upozornily na nebezpečí umělého vytvoření jurisdikce tak, že by jeden rezident opakovaně vstoupil do smluvního vztahu s provozovatelem, či opakovaně navštívil jeho stránku.

4.3.2 Test zacílení aktivit

Při uplatňování jurisdikce tak soudy posuzují požadavek minimálního kontaktu a vědomého využití výhod fora bez ohledu na to, o jakou stránku z pohledu Zippo škály se jedná¹²⁴, neboť pro uplatnění jurisdikce je požadováno něco více než pouhá interaktivita stránky¹²⁵, „něčím navíc“ je myšleno zjištění, zda je tato webová stránka, respektive její provozovatel skrze ni cílí do státu fora, tento postup dal vznik novému testu zvanému „test zacílení“ (targeting test).

<http://cyber.law.harvard.edu/metaschool/fisher/domain/dncases/zippo.htm>

124Kritika zazněla v případě Hy Cite Corporation v. BadBusinessBureau.com, 2004 WL 42641 (W.D.

Wisc. Jan. 8, 2004), kdy soud konstatoval, že „není jasné, proč by úroveň interaktivity webové stránky měla být určující pro jurisdikci... “interaktivní“ nebo obchodní webová stránka může být nedostatečná pro podpoření jurisdikce, pokud není cílená na rezidenty státu fora.“ (Edwards, str. 148)

125Cybersell Inc., v. Cybersell Inc. 130 F.3d 414, 420 (9th Cir. 1997)

[http://scholar.google.com/scholar_case?](http://scholar.google.com/scholar_case?case=4473315125426024951&q=130+F.3d+414&hl=en&as_sdt=2002)

[case=4473315125426024951&q=130+F.3d+414&hl=en&as_sdt=2002](http://scholar.google.com/scholar_case?case=4473315125426024951&q=130+F.3d+414&hl=en&as_sdt=2002)

Nové podmínky pro uplatnění osobní jurisdikce formuloval soud ve svém rozhodnutí ALS Scan¹²⁶, kde se vyslovil, že k výkonu osobní jurisdikce nad žalovaným je třeba, aby 1) cílil elektronické aktivity do státu, 2) s patrným úmyslem se zapojit do obchodních či jiných interakcí v rámci státu a 3) a tato činnost vytvořila, s osobou v tomto státě, potenciální příčinu žaloby¹²⁷. Podmínkou uplatnění jurisdikce se tak stává skutečnost, že žalovaný vědomě cílil své online aktivity do státu fora, čímž odstraňuje mnoho nejistoty¹²⁸.

Požadavek vědomí o možném efektu ve státu fora, byl vysloven u občanskoprávních deliktů i v případě Calder¹²⁹ (viz níže).

Občanskoprávní delikty

Výše zmíněná nedostatečnost rozlišení webových stránek na aktivní a pasivní jako základ pro určení jurisdikce vyšla najevo zejména v případech občanskoprávních deliktů, kdy „i pasivní stránka může být základem jurisdikce, pokud ji žalovaný vědomě použil k poškození navrhovatele ve státě fora“¹³⁰ (Awoyemi, str. 53). Požadavek vědomí o možném efektu ve státu fóra, byl vysloven u občanskoprávních deliktů v případě Calder¹³¹, který posuzoval jurisdikci podle toho, zda mělo jednání žalovaného účinek ve státu fora. Avšak soudy, které používaly tento test účinku, často považovaly samotný účinek ve svém státě za dostatečný, a podřizovaly tak své jurisdikci i osoby, které to nepředvídaly, neboť do tohoto státu necílily vědomé aktivity. Splnění podmínky

126ALS Scan, Inc. v. Wilkins et al. 293 F. 3d. 707 (D. Md. 2001),

127Ryan, Nader, Lihan str. 5.

128V rozhodnutí Toys 'R' Us v. Step Two, S.A.; Imaginarium Net, S.L. 318 F.3d 446 (3rd Cir. 2003) i aktivní webová stránka, skrze kterou byl uskutečněn nákup uživateli ze státu fóra, není dostatečným základem pro uplatnění osobní zvláštní jurisdikce, pokud provozovatel webové stránky vědomě nesměřoval svoji činnost do státu fora.

129Podrobněji viz poznámka 130

130Rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci Calder v. Jones, 465 U.S. 783, 104 S. Ct. 1482 (1984) dalo vznik tzv. testu účinku (effect test), který říká, že „skutečnost, že jednání, která způsobila účinky v Kalifornii (státu fóra pozn. autorky), byla vykonána mimo tento stát, nebrání státu uplatnit jurisdikci nad žalobami z těchto účinků.“ <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=CASE&court=US&vol=465&page=783#t6> Tento test má také tři stupně. V prvním stupni je zjišťováno, zda se žalovaný vědomě dopustil občanskoprávního deliktu, v druhém soud musí uznat, že plná tíha škody dopadla na žalobce ve státu fora, ve třetím stupni je pak třeba dokázat, že žalovaný se daného skutku dopustil s vědomím, že tíha škody bude pocíťována ve státě fora. (Pollicino, Bassini, str. 7) <http://www.eui.eu/Projects/GGP/Documents/Publications/WorkingPapers/RSCAS201124rev-OPollicinoMBassini.pdf>

131Podrobněji viz poznámka 130

vědomého cílení je ve USA nezbytné i u občanskoprávních deliktů¹³², tím se liší uplatnění jurisdikce ve Spojených státech a v Evropě, kde podle nařízení stejně jako podle Občanského soudního řádu je dostatečným základem pro uplatnění pravomoci soudu škoda vzniklá na území státu.

¹³²Rozhodnutí ve věci Pavlovich v. Superior Court, 29 Cal. 4th 262 Kalifornský nejvyšší soud odmítl osobní jurisdikci nad žalovaným s tím, že „zavěšení nevhodného obchodního tajemství na webovou stránku,, které může způsobit škodu rezidentu Kalifornie není dostatečné k prokázání toho, že úmyslně vystavil státu fóra přímým cílením jednání na rezidenta Kalifornie.“
http://en.wikipedia.org/wiki/Pavlovich_v._Superior_Court

5 Prostředky omezení možných jurisdikci

Jak bylo výše uvedeno, zveřejnění nabídky či informace na internetu se subjekt vystavuje možnosti být podřízen jurisdikci libovolného státu, v němž je možné tuto nabídku či informaci zobrazit, při předložení sporu záleží pouze na pravidlech, kterými se při určování své pravomoci řídí soudy státu, jemuž je spor předložen.

Ačkoliv existuje snaha¹³³ o zabránění příliš extenzivního využívání jurisdikce států, jejichž spojení se sporem je okrajové či pro žalovaného stěží předvídatelné, je pro aktivní uživatele internetu rozumnější cestou než spoléhat na racionalitu soudů¹³⁴, úsilí o omezení okruhu zemí, z nichž mohou pocházet návštěvníci jejich stránek, či jejich zákazníci. Tato omezení mohou být dle Svantessona dvojího druhu - tvrdá, která představuje využití geoidentifikátorů a měkká, mezi které patří prohlášení¹³⁵ provozovatele, click-wrap smlouvy či vyžadování identifikace země přístupu, před zobrazením stránky či omezením států, do kterých doručuje nabízené zboží.

5.1 Geoidentifikátory

Geoidentifikátor je systém, který dovede přiřadit IP adrese přistupujícího počítače geografickou pozici, a tak určit v jakém státu se nachází uživatel vstupující na stránku. Spolehlivost této identifikace se pohybuje až na hranici 80-90%, a jsou tak poměrně spolehlivým nástrojem. Tyto systémy byly původně využívány jako nástroj cílené reklamy, kdy se uživatelům z různých zemí při návštěvě shodné webové stránky

133 Za tuto snahu je možné považovat výše uvedenou rozhodovací praxi soudů USA, které mimo jiné při určení své jurisdikce jsou vázány požadavkem spravedlivého procesu a minimální kontakt se státem, v Evropské unii pak Nařízení Brusel I. využívající tzv. test zaměření, či neochota států uznávat rozhodnutí.

134 Ať už zahraničních při posuzování vlastní jurisdikce tak místních při uznávání zahraničního rozhodnutí.

135 Jedná se o tzv. disclaimer či podmínky užívání uvedené na webové stránce, kterým se provozovatel stránky snaží omezit důsledky přístupnosti stránky z celého světa ustanovením o rozhodném právu pro vztahy

zobrazovala pro jejich lokalitu relevantní inzerce¹³⁶. Je však možné jich použít i v případě, že obsah stránky si provozovatel přeje zobrazit pouze uživatelům z některých států. Filtr uživatelů může být nastaven jak pozitivně, kdy propustí uživatele jen z určených států či negativně, který těm z určených států stránku nezobrazí. Tyto systémy jsou účinným nástrojem pro omezení množství států, s jejichž právním řádem musí být obsah stránky v souladu a jejichž jurisdikci může být provozovatel podroben, na druhé straně však ochuzuje internet o jedno z jeho charakteristických vlastností – neohraničenost. Spoléhat se na tuto technologii však může být ošemetné neboť poučený uživatel dokáže tento filtr obelstít. Je otázkou, jakým způsobem by soudy při posuzování své jurisdikce považovaly toto úsilí o omezení přístupu za dostatečné pro odmítnutí jurisdikce, zejména u spotřebitelských smluv. Je však pravděpodobné, že vzhledem k požadavku zaměření aktivit v Nařízení a cílení aktivit v judikatuře soudů USA by pravděpodobně aktivity provozovatele, který by využil geoidentifikátor pro zabránění přístupu uživatelů z daného státu, by bez dalšího nepovažovaly za aktivity do tohoto státu zaměřené či cílené.

5.2 Prohlášení a smluvní ujednání

Další, méně sofistikovanou a měkčí, metodu představuje tzv. prohlášení (disclaimer) prodávajícího a smluvní určení fora v click-wrap smlouvě¹³⁷. Problematické je zejména jednostranné prohlášení provozovatele stránek, kdy není jasné, zda se uživatel s tímto seznámil, natož s tímto prohlášením jako podmínkou užívání stránky souhlasil. Nedostatečnost takového prohlášení konstatoval soud v USA v případě, kdy navzdory tomuto prohlášení bylo umožněno zvolit jako doručovací i fakturační adresu místo,

¹³⁶Tato skutečnost sehrála významnou úlohu ve sporu Yahoo! Inc. v. La Ligue Contre Le Racisme et l'antisemitisme (LICRA) 433 F.3d 1199 (9th Ci. 2006), kdy zobrazování lokálně specifické reklamy na stránkách „usvědčilo“ Yahoo v tom, že je schopné určit z jakého státu pochází žadatel o přístup ke stránce, a tedy mohou omezit přístup uživatelů z konkrétního státu k určit stránce (více viz např. Waelde str. 59-60).

¹³⁷V případě Tech Heads, Inc. v. Desktop Service Center, Inc se soud vyjádřil, že „provozovatelé byznysu se mohou ochránit (1) prohlášením, že nebudou prodávat zboží a poskytovat služby...mimo určitou geografickou oblast; a (2) interaktivní dohodou, která obsahuje ustanovení o výběru fóra, se kterou musí spotřebitel nebo klient souhlasit před nákupem zboží či poskytnutím služby“
<http://www.morelaw.com/verdicts/case.asp?n=CV-99-1581-ST&s=OR&d=12196>

které bylo podle prohlášení vyloučeno¹³⁸. V EU se pak k tomuto vyjádřil ve vztahu k určování jurisdikce u spotřebitelských smluv generální advokát ve smyslu, že prohlášení o nesměřování aktivit do určitého státu není zakázané¹³⁹, nicméně samotné nestačí k posouzení nesměřování aktivit, pokud není v souladu s jednáním provozovatele stránek¹⁴⁰. V tomto směru představují click-wrap smlouvy větší jistotu, neboť vyžadují od uživatele aktivní krok, tedy vyslovení souhlasu vyjádřeného kliknutím na výraz vyjadřující souhlas s podmínkami. Podle výše uvedeného je zjevné, že samotné toto prohlášení není dostatečné pro vyhnutí se jurisdikci.

138Euromarket Designs Inc V Crate & Barrel Ltd. , 96 F.Supp. 2D 824 (N.D. III. May 16, 2000), podrobněji viz Smith, str. 682.

139Možnost vyhradit si oblasti, do kterých směřují své obchodní aktivity je podle generálního advokáta potřebná zejména pro střední a malé podnikatele, aby neměli obavu z podnikání na internetu.

140Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Oberster Gerichtshof — Rakousko — Peter Pammer v. Reederei Karl Schlüter GmbH & Co KG (C-585/08), Hotel Alpenhof GesmbH v. Oliver Heller (C-144/09), body 91-99.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008C0585:EN:HTML>

6 Online řešení sporů

Jak bylo výše uvedeno snadnost obchodování prostřednictvím internetu bez ohledu na státní hranice a geografické vzdálenosti je v rozporu s vysokými náklady a logistickými a jinými obtížemi spojenými s řešením, zejména pak soudním řešením, sporů z těchto transakcí. V krajním případě by obava z těchto sporů mohla být příčinou neochoty účastnit se e-obchodu, a to jak na straně prodávajících tak kupujících. V předchozím textu jsou popsána pravidla, která se snaží zajistit předvídatelnost fóra pro spory z e-obchodů, a tak předcházet těmto obavám. Avšak předvídatelnost státu fóra sice může částečně snížit obavy stran avšak nesnižuje náklady, které jsou minimálně pro stranu, která není v daném státě „doma“ vysoké. Tedy i v případě, že strany vědí v jakém státě bude jejich spor řešen, mohou je od účasti na e-obchodování odradit právě náklady spojené s řešením potenciálního sporu. V této situaci se nabízí využít charakteristik a možností internetu nejen k obchodování, ale i k řešení sporů z něj plynoucích. Tato myšlenka není nijak nová, počátky online řešení sporů tzv. ODR (Online Dispute Resolution) se datují již do poloviny 90.let 20.století¹⁴¹ a ve Spojených státech ji úspěšně využívá například aukční server e-Bay. Stejně jako při obchodování nepředstavuje nástup internetu při řešení sporů zcela nové metody, pouze díky svým možnostem rozšiřuje a usnadňuje využití metod stávajících. Řešení sporů online tak nabývá podoby online negociace, online mediace, online rozhodčího řízení a online soudního nebo správního řízení. Výhody, které s sebou využití internetu nejen při obchodování, ale i při řešení sporů na internetu vzniklých si uvědomuje i Evropský parlament a Rada Evropské unie, které ve směrnici 2000/31 článku 17, ukládají státům zajistit *„aby jejich právní předpisy v případě neshod mezi poskytovatelem služby informační společnosti a jejím příjemcem nebránily využívání postupů pro mimosoudní urovnávání sporů, které upravuje vnitrostátní právo, včetně postupů využívajících elektronické prostředky“*. Mezi tyto výhody je možné řadit schopnost překonávat vzdálenosti, a tedy možnost účastnit se jednání z různých států v stejném okamžiku, nízké finanční i časové náklady, velká variabilita řešení, která mohou flexibilně reagovat na specifika sporu i požadavky stran. Snadnost a nízká náročnost vedení sporu (v mnoha

¹⁴¹Více viz Slováček, J. Specifics of cross boarder online dispute resolution.

směrech), tak může vést k odstranění psychologické i faktické bariéry, a vést tak k lepšímu přístupu ke spravedlnosti. A to zejména v situacích, kdy se do sporu dostává spotřebitel, pro kterého by náklady spojené s vedením soudního sporu v zahraničí mohly odradit od ochrany jeho práv. Na druhé straně není možné opomíjet bezpečnostní rizika spojená s posíláním citlivých informací datovou sítí, či identifikace stran.

Pokud by došlo k dalšímu rozvoji online řešení sporů potom, je možné si představit existenci pouze jednoho virtuálního fóra, do jehož pravomoci by patřily všechny spory plynoucí z e-obchodů. Při takovém způsobu by bylo možné uplatňovat nejen jednotná procesní pravidla, ale za určitých okolností by alespoň u zcela digitalizovaných obchodů mohlo být využívány i jednotné hmotně-právní předpisy.

Závěr

Internet jakožto nová forma komunikace s sebou přinesl mnoho nového do každodenního života lidí na celém světě. Z univerzitní sítě využívané k vědeckým a vojenským účelům se vyvinula síť celosvětová, která díky svým specifickým umožňuje bezprostřední a nízkonákladové spojení lidí bez ohledu na geografické vzdálenosti. Díky těmto charakteristikám přispěl internet k nebyvalému rozvoji přeshraničního styku a to jak obchodního, tak i společenského. Obchodníci mají možnost nabízet své zboží a služby zákazníkům po celém světě se stejnými náklady jako ve svém vlastním městě. Avšak tyto výhody, které internet bezpochyby nabízí, mají svou cenu. Se stejnou lehkostí jako nabídky a zprávy proplouvají ze státu do státu, proplouvají také jejich jurisdikcemi.

Rozvoj mezinárodního obchodu, umožněný snadností komunikace prostřednictvím internetu s sebou nese také zvýšení počtu sporů z těchto mezinárodních vztahů a s tím je spojena potřeba určit, soudy kterého státu mají pravomoc daný spor rozhodnout. Cílem této práce bylo popsat, za jakých okolností mohou být obchodníci, nabízející své zboží a služby prostřednictvím internetu, podrobeni jurisdikci (soudní pravomoci) jednotlivých států s důrazem na úpravu v Nařízení Rady 44/2001.

Každý stát usiluje o to, aby mohl rozhodovat spory týkající se jeho občanů a jejich zájmů. Toto úsilí může vést k příliš velkému záběru jurisdikce daného státu, a proto je korigováno neochotou ostatních států tato případná rozhodnutí uznat. Státy jsou tak nuceny omezit svoji jurisdikci do té míry, do jaké jsou ochotny uznávat rozhodnutí soudů států ostatních. Při určování soudní pravomoci je usilováno o nalezení fóra, které je pro řešení sporu nejvhodnější, tedy takové, které má ke sporu vztah a to pokud možno ten nejužší a je tak fórem přirozeným. Různé právní kultury považují za kritérium, které tento úzký vztah zakládá, něco jiného, na tom také pohořelo úsilí o vytvoření mezinárodní dohody o soudní pravomoci.

Ač u obou právních kultur (kontinentální i angloamerické) je vysoce ceněna

předvídatelnost uplatnění jurisdikce, liší se v názoru na to, použití jakých kritérií k ní vedou. Zatímco státy evropské preferují jednoznačnost a pevnost pravidel, a za základ pravomoci považují vztah žalované osoby se soudem, kdy základním pravidlem určení soudní pravomoci státu v Nařízení Brusel I je domicil žalovaného, v české právní úpravě pak jeho bydliště, sídlo či místo podnikání, Spojené státy usilují o spravedlnost a vhodnost fóra a upřednostňují jurisdikci založenou na aktivitě žalovaného.

Nařízení nečiní rozdíl mezi smlouvami uzavřenými prostřednictvím internetu a jinými prostředky. Je respektována autonomie vůle smluvních stran, které si mohou zvolit fórum příslušné pro řešení sporů ze smlouvy. Pokud tak však neučiní či je jejich dohoda neplatná, stanoví Nařízení kritéria, podle kterých je pravomoc (příslušnost) soudů určena. Pro určení jurisdikce je rozhodující místo plnění ze smlouvy. Toto kritérium je smysluplné v případě, že k dodání zboží nebo poskytnutí služby dochází v reálném světě, tehdy je vztah ke státu fóra na tomto kritériu možné založit, neboť právě v tomto místě dochází k realizaci smluvního závazku. U digitalizovaného zboží či služeb je však toto kritérium méně přesvědčivé.

Specifická kritéria jsou v Nařízení stanovena pro smlouvy spotřebitelské, kdy v rámci ochrany spotřebitele, jakožto slabší smluvní strany, má tento možnost podat žalobu ve státě svého domicilu. Jelikož nabídku zveřejněné na internetu lze zobrazit v mnoha státech a obava z vystavení se vedení sporů ve všech těchto státech by mohla vést k omezení využívání internetu zejména malými a středními podnikateli, je určení příslušnosti soudů korigováno požadavkem směřování aktivity do tohoto státu.

Podobně je ve Spojených státech určování jurisdikce založeno na aktivitě provozovatele webových stránek bez ohledu na to, zda se jedná o smlouvu spotřebitelskou či nikoliv. Jestliže je patrné, že provozovatel cílí obchodní aktivity na některý stát a spor vyvstal z aktivity v tomto státě, potom má daný stát jurisdikci. Tento přístup je zcela v souladu s požadavkem předvídatelnosti, neboť pokud provozovatel webových stránek neusiluje o přístup na trh určitého státu, potom ani nepředpokládá, že by mohl být podroben jurisdikci tohoto státu.

Právě aktivita provozovatele webových stránek ve státě či její směřování (cílení), používané jako kritérium určení mezinárodní pravomoci u spotřebitelských smluv v EU a ve Spojených státech obecně, se při snaze o předvídatelnost ukázaly jako nosná kritéria pro určování jurisdikce u sporů vyvstanuvších v souvislosti s nabídkou zboží a služeb internetu, neboť právě směřování či cílení aktivit je to, co umožňuje provozovateli webové stránky předvídat, jaké jurisdikci může být podroben ve chvíli, kdy webové stránky lze zobrazit prakticky ve všech zemích světa. K vymezení, do kterých států své aktivity směřují, používají provozovatelé webových stránek více či méně sofistikovaných metod, geoidentifikátory počínaje a prostým prohlášením konče. Mimo spotřebitelské smlouvy mohou provozovatelé webových stránek podléhající Nařízení dodávající zboží či poskytující službu snadno omezit počet jurisdikcí, kterým bude podléhat pouhým omezením států, do nichž doručuje zboží či v nich poskytuje služby. U zboží či služeb poskytovaných v digitalizované podobě však je toto kritérium méně vhodné, neboť i samotné určení, kde k plnění dochází není snadné, a ještě méně snadné je omezit tato místa ze strany prodávajícího. U smluv sjednaných i realizovaných pouze v prostředí internetu by tak bylo pravděpodobně vhodným řešením vytvoření specifických pravidel platných pro všechny takového transakce, a neboť nemají přirozený vztah k žádnému fóru, mohlo by řešení sporů z takových transakcí probíhat taktéž v prostředí internetu, které je pro obě strany známým a stejně výhodným.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ES	Evropské společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
EU	Evropská unie
OSŘ	Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů
USA	Spojené státy americké
ZMPS	zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

Knihy a kapitoly knih

- CAIRNCROSS, Frances. The death of distance: how the communications evolution will change our lives. London : The Orion Publishing Group Limited, 1997.
- EDWARDS, Lilian; WAELDE, Charlotte (Eds.). Law and the Internet. Oregon : Hart Publishing, 2009.
- GOLDSMITH, Jack; WU, Tim. Kdo řídí Internet? Iluze o světě bez hranic. Praha : Dokřán a Argo, 2008.
- KUČERA, Zdeněk. Mezinárodní právo soukromé. 6.vyd. Brno : Doplněk, 2004.
- KUČERA, Zdeněk, TICHÝ, Luboš. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. 1. vyd. Praha : Panorama, 1989.
- KUČERA, Zdeněk; PAUKNEROVÁ, Monika; RŮŽIČKA, Květoslav; a kol. Právo mezinárodního obchodu. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008.
- LIPSTEIN, Kurt. Principles of the conflict laws, national and international. Hague : Martinus Nijhoff Publishers, 1981.
- PAUKNEROVÁ, Monika. Evropské mezinárodní právo soukromé. Praha : C.H. Beck, 2008.
- POCAR, Fausto; HONORATI, Costanza (Eds.). The Hague preliminary draft convention on jurisdiction and judgments. Italia : Wolters Kluwer, 2005.
- SIMON, Pavel. Evropské mezinárodní právo procesní. In : DRÁPAL, Ljubomír, BUREŠ, Jaroslav a kol.: Občanský soudní řád II, Komentář. Praha : C.H.Beck, 2009.
- SCHWEIGMAN, David. The authority of the Security Council under chapter VII of the UN Charter : legal limits and the role of the International Court of Justice. London : Kluwer Law International , 2001.
- SMITH, Graham J.H. Internet Law and Regulation. 4.vydání. London : Bird&Bird, 2007. 1296 s.
- SVOBODA, Pavel; KROFT, Michal; BERAN, Karel; EMR, David; FRÝZEK, Libor; VÁŇA, Radek; VÍT, Martin. Právní a daňové aspekty e-obchodu. Praha : Linde, 2001. 461 s.
- SVANTESSON, Dan Jerker B. Private International Law and the Internet. Alphen aan den Rijn : Kluwer Law International , 2007.
- ŠEVČŮ, Radoslav. Elektronická kontraktace. Brno, 2007/2008. Diplomová práce. Masarykova Univerzita.
- KOVÁČOVÁ, Lucia. Litispendence v mezinárodním právu procesním. Brno, 2009/2010. Diplomová práce, Masarykova univerzita
- WINTEROVÁ, Alena. Civilní právo procesní.4.vyd. Praha : Linde, 2006.

Články a jiné texty

- AWOYEMI, Bunmi. Zippo is dying, should it be dead? The exercise of personal jurisdiction by U.S. federal courts over non-domiciliary defendants in trademark infringement lawsuits arising out of cyberspace.. Marquette Intellectual Property Law Review. 2005, vol.9, no.1, s. 37-62.
- BOHŮNOVÁ, Petra. Mezinárodní pravomoc soudů ve světle práva stran na spravedlivý proces : americké a kontinentální pojetí. In Dny práva 2010. Brno : Masarykova univerzita, 2010. s. 21. Dostupný z WWW : <http://dvp.sehnalek.cz/files/prispevky/10_rozhodci/Bohunova_final.pdf>.
- CONNER, Cheryl, L. Compuserve v. Patterson : Creating Jurisdiction Through Internet Contacts. RICH. J.L. & TECH [online]. Spring 1998, vol.4, no.9. Dostupný z WWW:<<http://www.richmond.edu/~jolt/v4i3/conner.html>>.
- DOLEŽAL, Vladimír. Wwww.epravo.cz [online]. 3.3.2009. Prorogační ujednání a jeho budoucnost. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prorogacni-ujednani-a-jeho-budoucnost-55574.html>>.
- FITZSIMMONS, Anthony. Forum Shopping : A Practitioner's Perspective. Geneva Papers on Risk and Insurance: Issues and Practice [online]. April 2006, vol.31, no.2. Dostupný z WWW: <http://econpapers.repec.org/article/palgprii/v_3a31_3ay_3a2006_3ai_3a2_3ap_3a314-322.htm>.
- HARIPRASHAD-CHARLES, Indra. FORUM NON CONVENIENS .Workshop. March 27 – 28, 2008, Tortola, British Virgin Islands. Dostupný z WWW: <http://www.eccourts.org/jei_doc/2008/managing_international_commercial/ForumNonConveniens_byJusticeIndraCharles.pdf>
- GRAHAM, James, A.. European Private International Law and E-commerce, Comments to the Draft Final ABA Report, Research Center G. Lippmann, Luxembourg
- GROOTE, Bertel De. Jurisdiction problems regarding Internet torts: Critical remarks. Computer law & security review. 2009, vol.25. s.447– 454.
- KESSEDJIAN, Catherine. Electronic data interchange, Internet and electronic commerce. Hague Conference on Private International Law. Preliminary document #7 of April 2000 Dostupný z WWW: http://www.hcch.net/upload/wop/gen_pd7e.pdf
- LANG, Christian G. *Forum Non Conveniens in Continental Europe*. Dostupný z WWW: <http://www.thefederation.org/documents/6d-CLE%20Annual%2009-Lang.pdf>
- MICHAELS, Ralf. Two Paradigms of Jurisdiction. Duke Law Faculty Scholarship [online]. 2006, Paper 1614. Dostupný z WWW: <http://duke.academia.edu/RalfMichaels/Papers/391720/Two_Paradigms_of_Jurisdiction>.
- RYAN, John, W.; NARED, Rambod; LIHAN, Thomas, P. (June 2003) Internet-Based Exercise of *Personal Jurisdiction*. Dostupný z WWW: http://www.dechert.com/library/Internet_Based_Exercise_JRyan_6-03.pdf
- SLOVÁČEK, Jiří. Specifics of cross boarder online dispute resolution. In COFOLA 2010: the Conference Proceedings. 2010. Brno : Masarykova univerzita, 2010. s. 8.

Dostupný z WWW :

http://www.law.muni.cz/sborniky/cofola2010/files/arbitrabilita/Slovacek_Jiri__17_02_.pdf

VUČKA, J. Elektronické smlouvy – část II: Click-through smlouvy. 11. března 2002 .

Dostupné z WWW : <<http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=72344>>.

WANG, Faye Fangei. Obstacles and Solutions to Internet Jurisdiction A Comparative Analysis of the EU and US laws : A Comparative Analysis of the EU and US laws. Journal of International Commercial Law and Technology. 2008, vol.3, no. 4,

Elektronické zdroje

www.businessinfo.cz

<http://caselaw.findlaw.com>

<http://www.ceskapiratskastrana.cz/>

<http://www.computerhistory.org>

<http://conflictoflaws.net>

<http://cyber.law.harvard.edu/metaschool/fisher/domain/dncases/zippo.htm>

<http://definitions.uslegal.com>

http://www.eccourts.org/jei_doc/2008/managing_international_commercial/ForumNonConveniens_byJusticeIndraCharles.pdf

<http://en.wikipedia.org>

<http://www.epravo.cz>

<http://eur-lex.europa.eu>

<http://www.fortune3.com/blog/2011/01/ecommerce-sales-2011/>

<http://www.hcch.net>

<http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/js09/mps/web/index.html>

<http://itlaw.wikia.com>

<http://www.juridicum.su.se>

<http://judicium.it/news/pistis01.html>

<http://www.lawnix.com>

<http://legal.web.aol.com/decisions/dlother/caspi.html>

<http://www.livinginternet.com/>

http://migueltorres.org/rutina/fichero_ESP.asp?id_ficheros=43

http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Navrh_zakona_ZMPS_040_52011_final.pdf

<https://projects.eff.org/~barlow/Declaration-Final.html>

<http://ru.wikipedia.org>

<http://www.sosstavebni.cz/>

<http://supreme.justia.com/>

Právní předpisy

Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Směrnice Rady 93/13 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách

Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním č. 97/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů

Resumé

Internet is a new medium that enables people to communicate regardless of geographical distance. This characteristic brought amazing opportunity for entrepreneurs all around the world to address customers from foreign countries with low costs. This led to incredible development of electronic commerce, however, with growing number of international transactions executed over the Internet the number of disputes arising out of these transactions increased as well. The growing number of cross-border disputes brings up an issue of jurisdictional rules, which determinate courts of which country should have jurisdiction over these disputes. These rules differ in continental law and common law countries. In European Union the rules on jurisdiction in civil and commercial matters have been harmonized in the Brussels Regulation, in the USA they are developing through court decisions.

Once an offer is posted on the Internet it is available in effectively all countries in the world, and in some cases the entrepreneur might be subjected to jurisdiction of all of them. This may discourage small and middle entrepreneurs from using advantages of the Internet for their business, and that is why the rules on jurisdiction must be reasonable, so that the exercise of jurisdiction was predictable. Because of this countries adopted rules that limit the exposure of entrepreneurs who use websites for their business to unexpected jurisdictions. These rules allow to exercise jurisdiction over the entrepreneur provided that he directs his commercial activities in this state. This ensures, that jurisdiction will not be exercised based on mere Internet presence of entrepreneur. This is expressed in Brussels Regulation in article 15 regarding consumer contracts where is stated, that special rules of consumer contracts apply only if consumer concludes contract with person who pursues commercial or professional activities in the Member State of the consumer's domicile or, by any means, directs such activities to that Member State or to several States including that Member State, and the contract falls within the scope of such activities. Otherwise the entrepreneur can be sued only in the state he is domiciled in (general jurisdiction) or in the state where performance of obligation in question took or should have taken place. In the USA this

approach is presented in so called targeting test. Entrepreneurs may additionally limit their exposure by disclaimers, choice-of-forum clause or by use of geoidentifiers, which may serve as evidence of not directing their activities in the state.

In other than consumers contracts there is no such condition for execution of jurisdiction stated in Brussels Regulation, and as a matter of fact it is not necessary. In the matter related to contract special rules apply, and person domiciled in one state may be sued in courts of state where performance of obligation in question took or should have taken place (such as delivery of goods or performance of services). This rule may be without greater difficulties applied on Internet contracts, however in case of digitalized goods the place of performance of obligation is not always clear, and may cause some uncertainty. That is why in case of fully digitalized performance of contract it might be useful to establish special rules which would determine jurisdiction in these cases or even better, to resolve disputes arising out of such contracts on the Internet which would be the natural forum for such disputes.

Název diplomové práce v anglickém jazyce : The Internet and private international law

Klíčová slova : pravomoc soudů, Nařízení Brusel I, internet

Key words : Jurisdiction, Brussels I Regulation, Internet